

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Факультет фінансів
Кафедра фінансів суб'єктів господарювання та страхування

БІЗЮК Дмитро Леонтійович

**Забезпечення фінансової стійкості підприємства
інструментами фінансового менеджменту / Ensuring of
Financial Stability of the Enterprise by Financial Management
Tools**

спеціальність: 8.03050801 - Фінанси і кредит
магістерська програма - Управління фінансами суб'єктів господарювання
Магістерська робота

Виконав студент групи ФСГм-21 Д. Л.
Бізюк

Науковий керівник: д.е.н.,
професор, О. В. Кнейслер

Магістерську роботу допущено до
захисту:

" __ " _____ 20 __ р.

Завідувач кафедри **О. В.Кнейслер**

ТЕРНОПІЛЬ -2017

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ІНСТРУМЕНТАМИ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ	7
1.1. Сутність фінансової стійкості підприємства.....	7
1.2. Характеристика чинників впливу на фінансову стійкість підприємства...	17
1.3. Управління фінансовою стійкістю підприємства у контексті застосування інструментів фінансового менеджменту.....	28
Висновки до розділу 1.....	38
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПАТ “НОВОГРАД-ВОЛИНСЬКИЙ ХЛІБОЗАВОД”	39
2.1. Аналіз формування та використання капіталу підприємства.....	39
2.2. Прагматизм фінансових результатів та рентабельності ПАТ “Новоград-Волинський хлібозавод”.....	54
2.3. Оцінка фінансової стійкості та ліквідності підприємства.....	61
Висновки до розділу 2.....	69
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ЗМІЦНЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В КОНТЕКСТІ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТРУМЕНТАРІЮ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ	71
3.1. Шляхи забезпечення фінансової стійкості підприємства за допомогою інструментів фінансового менеджменту.....	71
3.2. Удосконалення стратегічного і тактичного інструментарію фінансового менеджменту у забезпеченні фінансової стійкості підприємства.....	80
Висновки до розділу 3.....	90
ВИСНОВКИ	92
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	96

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В умовах ринкової економіки від підприємства вимагається підвищення ефективності виробництва, конкурентоздатності продукції на основі впровадження досягнень науково-технічного прогресу, ефективних форм господарювання і управління виробництвом, активізації підприємництва. Важлива роль у реалізації цієї задачі приділяється аналізу господарської діяльності підприємств, дослідженню та управлінню їх фінансовою стійкістю. За допомогою цього аналізу виробляються стратегія і тактика розвитку підприємства, обґрунтовуються плани й управлінські рішення, здійснюється контроль за їхнім виконанням, виявляються резерви підвищення ефективності виробництва, оцінюються результати діяльності підприємства, його підрозділів і робітників.

Потреба в розробці теоретичних підходів щодо дослідження фінансової стійкості полягає в забезпеченні стабілізації фінансового стану підприємств, заснованої на використанні інструментів стратегічного і тактичного фінансового менеджменту. Формування ефективної стратегії з подолання неплатоспроможності суб'єктів господарювання визначається перспективами розвитку фінансового менеджменту, переосмисленням підсумків попереднього розвитку, зміною якості моніторингу фінансового стану підприємств, розробкою алгоритмів діагностики кризових явищ, мінімізацією фінансових ризиків і раціональним управлінням фінансовими потоками.

Теоретичні основи і практичні методи забезпечення фінансової стійкості підприємств відображені в роботах вітчизняних і зарубіжних вчених, зокрема: Е.Альтмана, М.С. Абрютіної, І.О. Бланка, В.Х. Бівера, І.Т. Балабанова, О.І. Барановського, Ф.Ф. Бутинця, М.І. Баканова, Л. Бернстайна, М.Д. Білик, О.Г. Білої, О.М. Волкової, Т.В. Головка, А. Гропелі, І.С. Гуцала, Н.П. Дробот, В.А. Дубрової, О.Р. Квасовського, В.В. Костецького, О.В. Кнейслер, А.П.Ковальова, А.І. Ковальова, В.В. Ковальова, Т.М. Ковальчук, М.Я. Коробова, Р. Лиса, Л.А. Лахтіонової, Є.В. Мниха, О.В. Павловської, Н.О. Русак, В.А. Русак, Г.В. Савицької, В.К. Савчука, Р.С. Сайфуліна, О.М. Стоянової, О.О. Терещенка, Н.

Холта Роберта, М. Г. Чумаченка, А.В. Чупіса, В.В. Чепурко, А.Д. Шеремета та інших учених.

Наявні результати наукових теорій не отримали відображення в єдиному логічно збудованому підході, що дозволяє вивчити зміни фінансової стійкості під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів і виявити перспективи її забезпечення інструментами фінансового менеджменту.

Мета і завдання дослідження. Мета дипломної роботи полягає у розвитку теоретичних і методичних підходів щодо забезпечення фінансової стійкості підприємств на основі застосування інструментів фінансового менеджменту.

Для її досягнення необхідно вирішити такі завдання:

- обґрунтувати сутність фінансової стійкості підприємства;
- охарактеризувати фактори впливу на фінансову стійкість підприємства;
- поглибити методичні засади забезпечення фінансової стійкості підприємства за допомогою інструментів фінансового менеджменту;
- провести аналіз формування і використання капіталу ПАТ “Новоград-Волинський хлібозавод”;
- проаналізувати фінансові результати та рентабельність ПАТ “Новоград-Волинський хлібозавод”;
- проаналізувати фінансову стійкість та ліквідність ПАТ “Новоград-Волинський хлібозавод”;
- окреслити напрями зміцнення фінансової стійкості підприємства шляхом ефективного використання інструментів фінансового менеджменту;
- сформулювати стратегію і тактику забезпечення фінансової стійкості ПАТ “Новоград-Волинський хлібозавод”.

Об’єктом дослідження є процес забезпечення фінансової стійкості підприємств шляхом використання інструментів фінансового менеджменту.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та прикладні аспекти забезпечення фінансової стійкості підприємства інструментами фінансового менеджменту.

Методи дослідження. Дослідження проводилося із застосуванням загальнонаукових та спеціальних методів пізнання: спостереження, економіко-статистичного, логічного та порівняльного аналізу, групування, узагальнення і класифікації, системного та структурного підходів. Сукупний аналітичний потенціал використаного інструментарію забезпечив достовірність висновків і рекомендацій, отриманих в рамках проведеного дослідження.

Теоретико-методичну основу дослідження становлять концептуальні положення фундаментальних і прикладних наукових праць вітчизняних і зарубіжних вчених в галузі економічної теорії, фінансового аналізу, загальної теорії фінансів, фінансів підприємств і фінансового менеджменту. У процесі дослідження були використані підручники, початкові посібники, монографії, статті періодичних видань, фінансова звітність ДП ПАТ «Київхліб» «Фастівський хлібокомбінат».

Новизна одержаних результатів полягає в теоретичному обґрунтуванні концепції забезпечення фінансової стійкості підприємств та розробці комплексного інструментарію фінансового менеджменту, що включає елементи стратегічного і тактичного управління структурою майна та джерелами фінансування підприємства з метою максимізації прибутку і зниження фінансових ризиків.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості застосування розроблених пропозицій і рекомендацій на підприємствах з метою вдосконалення механізму забезпечення фінансової стійкості підприємства з використанням інструментів стратегічного і тактичного фінансового менеджменту.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та наукові результати дипломної роботи обговорювалися і отримали позитивні відгуки на: Всеукраїнській науково-практичній конференції «Формування єдиного Європейського фінансового простору та розвиток світової фінансової думки» (м. Тернопіль, 25 травня 2016 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції

студентів, аспірантів, молодих вчених «Актуальні проблеми корпоративних фінансів» (м. Тернопіль, 12 квітня 2016 р.).

Обсяг і структура дипломної роботи. Дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків. Робота містить 29 таблиць, 10 рисунків. Загальний обсяг роботи 104 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ІНСТРУМЕНТАМИ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

1.1. Сутність фінансової стійкості підприємства

В умовах ринку успішне функціонування підприємства значною мірою залежить від рівня стійкості його фінансового стану. Якщо підприємство фінансово стійке, то воно має низку переваг перед іншими підприємствами того ж профілю для отримання кредитів, залучення інвестицій, у виборі контрагентів і в підборі кваліфікованого персоналу. Чим вище фінансова стійкість підприємства, тим більше воно незалежно від зміни ринкової кон'юнктури і, отже, тим менше ризик опинитися на межі банкрутства. У зв'язку з цим стратегічною метою діяльності будь-якого підприємства є забезпечення фінансової стійкості.

Необхідно відзначити, що в даний час вивчення різних аспектів фінансової стійкості підприємства присвячені роботи західних вчених-економістів. Однак, незважаючи на досить велику кількість публікацій з даної проблеми, залишається відкритим для дискусій питання про сутність фінансової стійкості підприємства в умовах наростання кризових явищ в економіці.

Відзначимо, що підприємство розглядається з точки зору такого логічного ланцюжка взаємозв'язків: «потреба - проблема - мотив - інтереси - рішення». Це означає, що «... досягнення мети сталого розвитку підприємства безпосередньо залежить не тільки від спрямованості і способів досягнення цілей, але і від гармонізації економічних відносин між різними зацікавленими групами суб'єктів управління» [44, С. 21]. Навіть у такому, дуже узагальненому вигляді простежується значимість методів фінансового управління, особливо якщо мова йде про антикризове управління, яке, як вважає Л.О. Ліготенко, «... можна розглядати як одну із спеціальних функцій управління» [49, С. 67]. Далі вона пише, що дана функція пов'язана з управлінням фінансово-економічною діяльністю підприємства, тобто фінансовою стійкістю і платоспроможністю.

Аналіз літературних джерел дозволив виділити підходи до визначення сутності поняття «фінансова стійкість підприємства».

Відповідно до першого підходу, прихильниками якого є М.М. Селезньова і А.Ф. Іонова, В.І. Макарьєва, О.С. Филімоненков, Ю.С. Цал-Цалко, поняття «фінансова стійкість підприємства» розглядається у вузькому сенсі, як один з показників фінансового стану господарюючого суб'єкта. Так, М.М. Селезньова і А.Ф. Іонова [75, С. 315], Ю.С. Цал-Цалко [83, С. 204] вважають, що фінансова стійкість - це стан активів (пасивів) підприємства, яке гарантує йому постійну платоспроможність. На думку В.І. Макарьєва [53, С. 18] фінансова стійкість підприємства - це стан структури активів підприємства, забезпеченість джерелами. Филімоненков О.С. [79, С. 304] визначає фінансову стійкість, як стан підприємства, при якому розмір його майна (активів) достатній для погашення зобов'язань, тобто підприємство є платоспроможним.

Таким чином, у наведених вище визначеннях сутність поняття «фінансова стійкість підприємства» пов'язується в основному зі станом і структурою активів і пасивів, які впливають з традиційного трактування фінансів підприємства як системи економічних відносин, які виникають в процесі формування, розподілу і використання грошових коштів (ресурсів) підприємства.

Дещо іншої точки зору дотримуються прихильники другого підходу - Г.В. Савицька, А.Д. Шеремет і Р.С. Сайфулін. Ними підкреслюється важливість показників фінансової стійкості підприємства для оцінки, перш за все, ділової активності та надійності підприємства, які визначають його конкурентоспроможність, тим самим виступаючи гарантом ефективної реалізації економічних інтересів, причому як самого підприємства, так і його партнерів. Так, А.Д. Шеремет і Р.С. Сайфулін відзначають, що «... фінансовий стан характеризує розміщення і використання коштів підприємства. Воно обумовлене ступенем виконання фінансового плану і мірою поповнення власних коштів за рахунок прибутку та інших джерел, а також швидкістю обороту виробничих фондів і особливо оборотних коштів» [85, С. 288].

На думку цих авторів, фінансовий стан проявляється «...в платоспроможності підприємств, у здатності вчасно задовольняти платіжні вимоги постачальників техніки і матеріалів відповідно до господарських договорів, повертати кредити, виплачувати заробітну плату робітникам і службовцям, вносити платежі в бюджет» [85, С. 286].

Савицька Г.В. [71, С. 123], з одного боку, розглядає фінансову стійкість підприємства як оцінку його фінансового стану, яке визначає як економічну категорію, що відображає стан капіталу в процесі його кругообігу й здатність суб'єкта господарювання до саморозвитку у фіксований момент часу. У процесі господарської діяльності відбувається безперервний кругообіг капіталу, змінюються структура засобів і джерел їх формування, наявність і потреба у фінансових ресурсах і, як наслідок, змінюється фінансовий стан підприємства, зовнішнім проявом якого виступає платоспроможність. При цьому вона стверджує, що фінансовий стан підприємства може бути стійким, нестійким (передкризовим) і кризовим, що залежить від результатів його виробничої і комерційної діяльності. Отже, «...стійкий фінансовий стан не є випадковістю, а підсумком грамотного, умілого управління всім комплексом факторів, що визначають результати господарської діяльності підприємства» [71, С. 156]. З іншого боку, Г.В. Савицька розмежовує такі поняття, як «фінансовий стан» і «фінансова стійкість». При цьому вона визначає фінансову стійкість підприємства як «...здатність суб'єкта господарювання функціонувати і розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів і пасивів у внутрішньому та зовнішньому середовищі, що змінюється та гарантує його постійну платоспроможність і інвестиційну привабливість у межах допустимого рівня ризику» [71, С. 187]. Тим самим нею підкреслюється, що поняття «фінансова стійкість» ширше, ніж поняття «фінансовий стан підприємства».

На відміну від вищеназваних авторів, прихильники третього підходу (М.С. Абрютіна і А.В. Грачов, В.В. Бочаров, В.Г. Артеменко та М.В. Беллендир, М.І. Баканов і А.Д. Шеремет, Ю.Б. Рубін і В.І. Солдаткін) пов'язують фінансову стійкість підприємства з ефективним формуванням, розподілом і використанням

фінансових ресурсів. При цьому її зовнішнім проявом вони вважають платоспроможність. Так, наприклад, М.С. Абрютіна і А.В. Грачов, зводять сутність фінансової стійкості до платоспроможності підприємства і не досліджують взаємозв'язок між його фінансовим станом і фінансовою стійкістю. На їхню думку, «...фінансова стійкість підприємства є не що інше, як надійно гарантована платоспроможність, незалежність від випадковостей ринкової кон'юнктури і поведінки партнерів» [1, С. 26].

Бочаров В.В. [13, С. 75] звужує коло розглянутих питань і вважає, що фінансова стійкість підприємства і його фінансовий стан є двома незалежними і самостійними напрямками дослідження фінансової діяльності підприємства. Аналіз фінансового стану він зводить до експрес-аналізу на основі читання, вивчення структури і динаміки статей бухгалтерської звітності та аналізу вартості майна та коштів, вкладених в нього. На його думку, оцінка фінансової стійкості включає аналіз платоспроможності, ліквідності та забезпеченості підприємства власними оборотними засобами.

Ще вужче трактують поняття «фінансова стійкість підприємства» В.Г. Артеменко і М.В. Беллендир [5, С. 26]. Вони вважають, що фінансова стійкість підприємства є характеристикою, що свідчить про стабільне перевищення доходів над витратами, вільне маневрування грошовими коштами підприємства і ефективне їх використання в безперебійному процесі виробництва і реалізації продукції. При цьому ними підкреслюється, що фінансова стійкість формується в процесі всієї виробничо-господарської діяльності і є головним компонентом загальної стійкості підприємства. Дійсно, фінансова стійкість як елемент загальної стійкості підприємства показує забезпеченість підприємства фінансовими ресурсами. Будь-яке підприємство, що здійснює виробничу і комерційну діяльність, вступає у відносини з податковими органами, органами управління цільовими фондами, іншими підприємствами (постачальниками і споживачами). У процесі цих відносин виникають зобов'язання: підприємство на деякий термін здійснює на користь іншої особи певні дії, а саме: здійснює платежі, поставляє товари, надає послуги і т.д. Правомірність такого трактування

сутності «фінансової стійкості підприємства» доводиться ними таким чином: аналіз стійкості фінансового стану на ту або іншу дату дозволяє з'ясувати, наскільки правильно підприємство управляло фінансовими ресурсами протягом періоду, що передує цій даті. Тому важливо, щоб стан фінансових ресурсів відповідав вимогам ринку і відповідав потребам розвитку підприємства, оскільки недостатня фінансова стійкість може призвести до неплатоспроможності підприємства і відсутності у нього коштів, необхідних для розвитку, а надлишкова - перешкоджати розвитку, обтяжуючи витрати підприємства зайвими запасами і резервами.

В рамках даного підходу М.І. Баканов і А.Д. Шеремет [7, С. 29] визначають основні показники стійкості фінансового стану підприємства: забезпеченість підприємства власними оборотними засобами; відповідність фактичних запасів нормованих оборотних коштів встановленому нормативу; забезпеченість запасів призначеними для них джерелами коштів; іммобілізація обігових коштів; платоспроможність підприємства. Таким чином, фінансова стійкість підприємства оцінюється за його платоспроможності та забезпеченістю власними оборотними коштами. Проте дані показники мають ряд недоліків. Вони не характеризують динаміку фінансового стану підприємства, оскільки розраховуються за балансом на певну дату, тому можуть зазнавати значних змін протягом аналізованого періоду. Такий погляд на фінансову стійкість підприємства пояснимо: в довгостроковому періоді банкрутство соціалістичним підприємствам не загрожувало.

Незважаючи на недоліки, дане уявлення про фінансову стійкість підприємства збереглося і в роботах сучасних економістів. Наприклад, Ю.Б. Рубін і В.І. Солдаткін стверджують, що «...співвідношення вартості матеріальних оборотних коштів і величини власних і позикових джерел їх формування визначає стійкість фінансового стану підприємства. Забезпеченість запасів і витрат джерелами формування є сутністю фінансової стійкості, тоді як платоспроможність виступає її зовнішнім проявом» [70, С. 134]. Сутність стійкості фінансового стану, на думку цих авторів, відображають абсолютні

показники фінансової стійкості підприємства, а найбільш узагальнюючим є «...надлишок чи недолік джерел коштів для формування запасів і витрат, що отримується у вигляді різниці величини джерел засобів і величини запасів і витрат» [70, С. 182]. При цьому мається на увазі забезпеченість певними видами джерел (власними, кредитними та іншими позиковими), оскільки достатність суми всіх можливих видів джерел (включаючи кредиторську заборгованість та інші пасиви) гарантована тотожністю підсумків активу і пасиву балансу.

Прихильники четвертого підходу (О.М. Фолом, Г.Я. Ракитська, М.А. Федотова та В.М. Родіонова та ін.) не виділяють фінансову стійкість підприємств в окрему категорію, а розглядають її як одну зі складових економічної стійкості. Так, О.Н. Фолом характеризує економічну стійкість як наукову категорію, яка «...відображає сутність особливого стану господарської системи в складному ринковому середовищі, що гарантує цілеспрямованість її руху в сьогоденні і прогнозованому майбутньому. Вона синтезує в собі сукупність ряду властивостей самої системи і найважливіших складових її виробничої діяльності, у тому числі продукції, матеріально-технічної бази, ресурсного забезпечення, кадрів та інтелектуального потенціалу. Дану категорію слід віднести до основних елементів категоріального апарату теорії економічних систем. Вона відрізняється від них інтегрованим втіленням в собі цілісної сукупності якостей. Це своєрідна узагальнена властивість, виражена одним поняттям» [80, С. 135].

Подібних поглядів дотримуються Г.Я. Ракитська [67, С. 67], М.А. Федотова і В.М. Родіонова [78, С. 53]. При цьому вони підкреслюють, що економічні категорії (в даному випадку «фінансова стійкість») відображають найбільш поширені й істотні економічні явища в цілому або найбільш важливі їх сторони і характерні риси, що розкривають їх внутрішню природу. Вони носять об'єктивний характер, тобто вони відображають явища і процеси економічного життя суспільства, що відбуваються незалежно від волі і свідомості людей. Змістом економічних категорій є економічні відносини людей.

Відзначимо, що в умовах ринкової економіки сучасного рівня розвитку традиційна система грошових (фінансових) відносин значно змінилася. Спектр

цих відносин значно розширився. Сучасні підприємства вступають у фінансові відносини з інвесторами; з постачальниками і покупцями з приводу форм, способів і термінів розрахунків, а також способів забезпечення виконання зобов'язань; з фінансовими (кредитними) інститутами та іншими підприємствами з приводу залучення та розміщення вільних грошових коштів; з державою - при платежах податків і зборів в бюджетну систему і відрахувань у позабюджетні фонди та ін. Все розмаїття перерахованих відносин виникає в процесі формування, розподілу, перерозподілу і використання капіталу, доходів, фондів, резервів та інших фінансових джерел підприємства, тобто фінансових ресурсів.

У зв'язку з цим, в рамках п'ятого підходу, прихильниками якого є М.Я. Коробов, М.А. Федотова та В.М. Родіонова, Н.А. Мамонтова та ін., сутність поняття «фінансова стійкість підприємства» визначається як результат взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства.

Так, М.Я. Коробов [43, С. 354] стверджує, що фінансова стійкість підприємства - це відповідність параметрів діяльності підприємства і розміщення його фінансових ресурсів критеріям позитивної характеристики фінансового стану. Згідно думки М.А. Федотової і В.М. Родіонової [78, С. 13], фінансова стійкість - це такий стан фінансових ресурсів підприємства, їх розподілу та використання, яке забезпечує розвиток підприємства на основі зростання прибутку і капіталу при збереженні платоспроможності і кредитоспроможності в умовах допустимого рівня ризику. Мамонтова Н.А. [54, С. 315] визначає фінансову стійкість як стан підприємства, при якому забезпечується стабільна, фінансова діяльність, постійне перевищення доходів над витратами, вільний обіг грошових коштів, ефективне управління фінансовими ресурсами, безперервний процес виробництва і реалізації продукції, розширення та оновлення виробництва.

Без заперечення даної точки зору, В.В. Ковальов, розглядаючи систему регулювання процесу перерозподілу фінансових ресурсів на рівні підприємства, звертає увагу на дві сторони: «нормативну (законодавчо регулюються різні аспекти ведення бізнесу, наприклад, послідовність задоволення вимог кредиторів)

та заохочувальну (надання ресурсу у тимчасове користування шляхом встановлення деякого винагороди: заробітна плата, орендна плата, відсотки, дивіденди тощо, причому розмір заохочення визначається багатьма факторами, в тому числі фактором ризику втрати наданого ресурсу. ...За отримання у тимчасове, хоча і довгострокове користування коштів потрібно здійснювати обов'язкові регулярні платежі; крім того, залучені кошти необхідно повернути. Тому виникає проблема оцінки здатності підприємства відповідати за своїми довгостроковими зобов'язаннями - у цьому суть оцінки фінансової стійкості підприємства» [34, С. 322]. Тим самим ним підкреслюється зв'язок фінансової стійкості і довгострокової платоспроможності підприємства, а також її «заохочувальний» характер: від якості управління фінансовими ресурсами підприємства залежить її стійкість - здатність витримувати негативні впливи ззовні і при цьому стабільно функціонувати і розвиватися.

Представники шостого підходу, К. Друрі [30, С. 113], К. Хеддервік [82, С. 214] вважають, що оцінка фінансової стійкості підприємства визначається його фінансовою незалежністю. Вона пов'язана із загальною фінансовою структурою підприємства, ступенем його залежності від кредиторів і інвесторів. Фінансова стійкість у довгостроковому плані характеризується співвідношенням власних і позикових коштів. У даному контексті трактують фінансову стійкість і багато українських економістів. Наприклад, О.Р. Кривицька [48, С. 138] розглядає фінансову стійкість як результат формування достатнього для розвитку підприємства обсягу прибутку, що є визначальною ознакою його економічної незалежності. На думку Є.В. Ізмайлової, фінансова стійкість «...характеризує ступень фінансової незалежності підприємства щодо володіння своїм майном і його використання. Цей ступінь незалежності можна оцінювати за різними критеріями: рівнем покриття матеріальних обігових коштів (запасів) стабільними джерелами фінансування; платоспроможністю підприємства (його потенціальною спроможністю покрити термінові зобов'язання мобільними активами); часткою власних або стабільних джерел у сукупних джерелах фінансування» [32, С. 83].

Прихильники сьомого підходу (І.О. Бланк, В.Ф. Пріснякова) у своїх роботах досліджують проблеми взаємозв'язку економічної і фінансової безпеки з точки зору впливу на їх рівень фінансової стійкості підприємства. Так, В.Ф. Пріснякова [66, С. 49] вважає, що рівень фінансової безпеки підприємств в умовах і ринкової, і планової економіки, насамперед, визначається станом і структурою активів підприємства та джерелами їх покриття. Бланк І.О. [11, С. 56] трактує «фінансову стійкість підприємства» як поняття близьке до «фінансової рівноваги», визначаючи зміст цих категорій частиною власних джерел при формуванні фінансових ресурсів підприємства.

Представники восьмого підходу розглядають фінансову стійкість в контексті фінансової рівноваги підприємства. Так, Н.А. Кизим, В.А. Забродський, В.А. Зінченко та Ю.С. Копчак визначають сутність поняття «рівновага» підприємства щодо процесу кругообігу його капіталу. Щодо даного процесу вони виділяють два стани: «...фінансова стійкість кругообігу капіталу на підприємстві – спроможність матеріально-фінансових потоків по всіх фазах циклу кругообігу капіталу повертатися в стан, який забезпечує правильні пропорції в їх русі, незважаючи на вплив дестабілізуючих чинників. Тоді як фінансова нестійкість – нездатність матеріально-фінансових потоків по окремих або по усіх фазах циклу кругообігу капіталу повертатися в стан, який забезпечує правильні пропорції в їх русі під впливом дестабілізуючих чинників» [33, С. 50]. Далі ними підкреслюється, що для підтримки фінансової стійкості кругообігу капіталу на підприємстві необхідно дотримуватися чотирьох принципів:

принцип раціональної політики залучення позикового капіталу (незалежності) базується на ефекті фінансового важеля і необхідності забезпечення незалежності господарюючого суб'єкта від зовнішніх кредиторів з метою запобігання його банкрутства;

принцип необхідної і достатньої прибутковості функціонування капіталу (прибутковості) передбачає, що рівень економічної рентабельності повинен забезпечувати збільшення власного капіталу підприємства в розмірі, необхідному для його сталого функціонування. У свою чергу, умовами стійкого

функціонування підприємства є: 1) оновлення основних фондів і довгострокові фінансові вкладення; 2) поповнення власних обігових коштів, достатніх для підтримки поточної ліквідності і забезпечення незалежності підприємства; 3) виплата дивідендів на рівні, що задовольняє інтереси акціонерів (власників); 4) матеріальне стимулювання найманих працівників підприємства;

принцип підтримки ліквідності функціонуючого капіталу на оптимально необхідному рівні (ліквідності) передбачає підтримку певного співвідношення між групами залучених і власних оборотних коштів та їх розміщення;

принцип необхідного рівня динамізму функціонування капіталу (оборотності) передбачає достатню швидкість обороту функціонуючого капіталу у всіх його фазах.

В іншому випадку підприємство починає втрачати ліквідність, а значить - незалежність і стійкість [33, с. 50-51].

На думку Л.А. Костирко, економічна категорія «фінансова рівновага» ширше за своїм змістом, ніж категорія «фінансова стійкість» (точніше, «фінансово-економічна стійкість»). Вона стверджує, що «...природа фінансово-економічної стійкості визначена законами відтворення, тобто генерацією прибутку в нову вартість підприємства. Як економічна категорія вона залежить від умов і перспектив зростання або зниження ефективності фінансово-економічної діяльності, тобто відображає не тільки стан дійсного потенціалу на даний момент часу, але і невикористані можливості» [44, С. 203]. При цьому вона підкреслює, що «...для кожного підприємства існує своя точка фінансової рівноваги, що визначається рівновагою характеристик ліквідності, рентабельності, фінансової стійкості та ризику» [44, С. 198]. Таким чином, економічна категорія «фінансова рівновага» використовується Л.А. Костирко в якості інтегральної характеристики співвідношення між: ліквідністю - платоспроможністю, ліквідністю - рентабельністю, ефективністю - стійкістю.

Узагальнюючи результати проведеного аналізу літературних джерел, на нашу думку, поняття «фінансова стійкість підприємства» може трактуватися у вузькому сенсі як характеристика фінансового стану підприємства, що відображає

його успішне функціонування; і в широкому - як здатність зберігати рівновагу активів і пасивів шляхом формування структури капіталу, що дозволяє фінансувати зобов'язання, здійснювати інвестиційні проекти в умовах дії внутрішніх і зовнішніх факторів. Погоджуємося з твердженням І.Ф. Стефаніва, що тільки у тому випадку, коли будь-яке підприємство зможе пристосовувати процес управління власними можливостями до зміни рівня точкової корисності воно матиме можливість уникати необґрунтованих витрат, натомість фінансовий стан підприємства вирівняється, виробництво буде більш прогнозованим і рівномірним [76, с. 119].

1.2. Характеристика чинників впливу на фінансову стійкість підприємства

Діяльність будь-якого підприємства в умовах підвищення процесів глобалізації в економіці постійно піддається впливу різноманітних факторів та невизначених чинників, зумовлених зростанням конкуренції на ринку або нестабільністю політичної ситуації в країні. Це може призвести як до позитивних, так і до негативних змін в організації підприємства. Збереження фінансової стійкості підприємства та мінімізація впливу цих різноманітних чинників на сьогоднішній день є необхідною умовою існування кожного підприємства. Саме тому є потреба дослідження факторів, що впливають на фінансову стійкість підприємства і аналіз причин, що спричиняють появу негативних тенденцій і явищ у розвитку підприємств України.

Як відомо, невизначеність факторів зовнішнього та внутрішнього середовища негативно впливає на діяльність підприємств, що спричиняє відсутність забезпечення відповідного рівня фінансової стійкості. Позитивні значення показників фінансової стійкості є підґрунтям для нормального функціонування підприємств і поступового зростання їх економічного потенціалу.

Фінансова стійкість підприємства полягає у його здатності вистояти, протистояти і адаптуватися до дії екзогенних та ендогенних чинників. Багато науковців погоджуються з тим, що фінансова стійкість – це властивість підприємства, яка відображає в процесі взаємодії зовнішніх і внутрішніх чинників досягнення стану фінансової рівноваги і його здатність розвиватися. З даного визначення чітко випливає, що на фінансову стійкість підприємства впливають зовнішні і внутрішні чинники, ступінь впливу яких залежить від кон'юнктури фінансового ринку і зміни економіко-політичної ситуації в країні.

Керівництву підприємства слід швидко реагувати на обмеження, що створюються системою економічних відносин, маневруючи фінансовими ресурсами і виробничими програмами. Необхідно «виробити імунітет» до впливу зовнішніх і внутрішніх чинників, що порушують відтворювальну діяльність підприємства.

На фінансові рішення, прийняті керівниками суб'єктів господарювання, впливають такі зовнішні чинники, як: стан економіки; фінансова політика держави; законодавчо-нормативна база; державне фінансове регулювання; дії конкурентів; дії постачальників та поведінка споживачів; дії фінансових посередників; дії інвесторів; рівень соціально-культурного розвитку; соціальні, культурні та екологічні чинники. Склад внутрішніх чинників обумовлений внутрішнім середовищем суб'єктів господарювання та визначається їх виробничим, фінансово-господарським, кадровим потенціалом, технологічним забезпеченням, отриманими результатами [35, с. 171].

Багато джерел надають різні класифікації чинників, а саме їх класифікують за такими ознаками [10, с. 222]: за місцем виникнення (зовнішні, внутрішні); за важливістю результату (основні, другорядні); за структурою (прості, складні); за масштабом впливу (одноосібні, багатоосібні); за можливістю прогнозування (прогнозовані, умовно прогнозовані, негативні, нульові, позитивні); за ступенем впливу на діяльність підприємства (динамічні, короткочасні); за ймовірністю реалізації (високі, середні, малі); за часом дії (постійні, тимчасові). Але, з нашої точки зору, на сьогодні відсутнє повне комплексне та системне їх відображення.

Тому, вельми важливим питанням є проблема виявлення системи факторів, що впливають на фінансову стійкість підприємства.

Так, А.В. Аляб'єва [3] поділяє чинники впливу на фінансову стійкість на зовнішні і внутрішні. Причинами несприятливого стану підприємства, в першу чергу, є системні макроекономічні причини, особливо в умовах нестабільної економіки, при якій практично неможливо використовувати кількісний метод оцінки, що дозволяє впорядкувати досліджувані зовнішні фактори і приводити їх у порівнянний вид. Звідси зробити які-небудь точні прогнози з приводу формування фінансової стійкості підприємства (з урахуванням вивчення зовнішніх факторів) практично неможливо. Тому їх слід віднести до розряду некерованих. При цьому зовнішні чинники впливають на внутрішні, які проявляють себе через них, змінюючи кількісне вираження останніх. Звичайно, боротися з багатьма зовнішніми чинниками окремим підприємствам не під силу, але в умовах, що склалися, їм залишається проводити таку власну стратегію, яка дозволила б пом'якшити негативні наслідки загального спаду виробництва.

Зовнішні фактори, невіддільні волі підприємства, і внутрішні, залежні від організації його роботи, класифікуються за місцем виникнення (рис. 1.1). Для ринкової економіки характерне і необхідне активне реагування управління підприємством на зміну зовнішніх і внутрішніх факторів.

В цілому можна сказати, що фінансова стійкість – це комплексне поняття, що володіє зовнішніми формами прояву і формується в процесі всієї фінансово-господарської діяльності, що знаходиться під впливом безлічі різних факторів.

На фінансову стійкість суб'єкта господарювання, навіть на окремо взятий показник, можуть впливати численні і різноманітні причини. Необхідно встановити найбільш суттєві причини, які більш за все справили вплив на зміну показників.

Базилінська О.Я. [6] серед визначальних внутрішніх чинників впливу на фінансову стійкість підприємства виділяє: 1) галузева належність суб'єкта господарювання; 2) структура продукції (послуг), що випускається, її частка в загальному платоспроможному попиті; 3) розмір сплаченого статутного капіталу;

4) розмір і структура витрат, їх динаміка у порівнянні з прибутком; 5) стан майна і фінансових ресурсів, включаючи запаси й резерви.

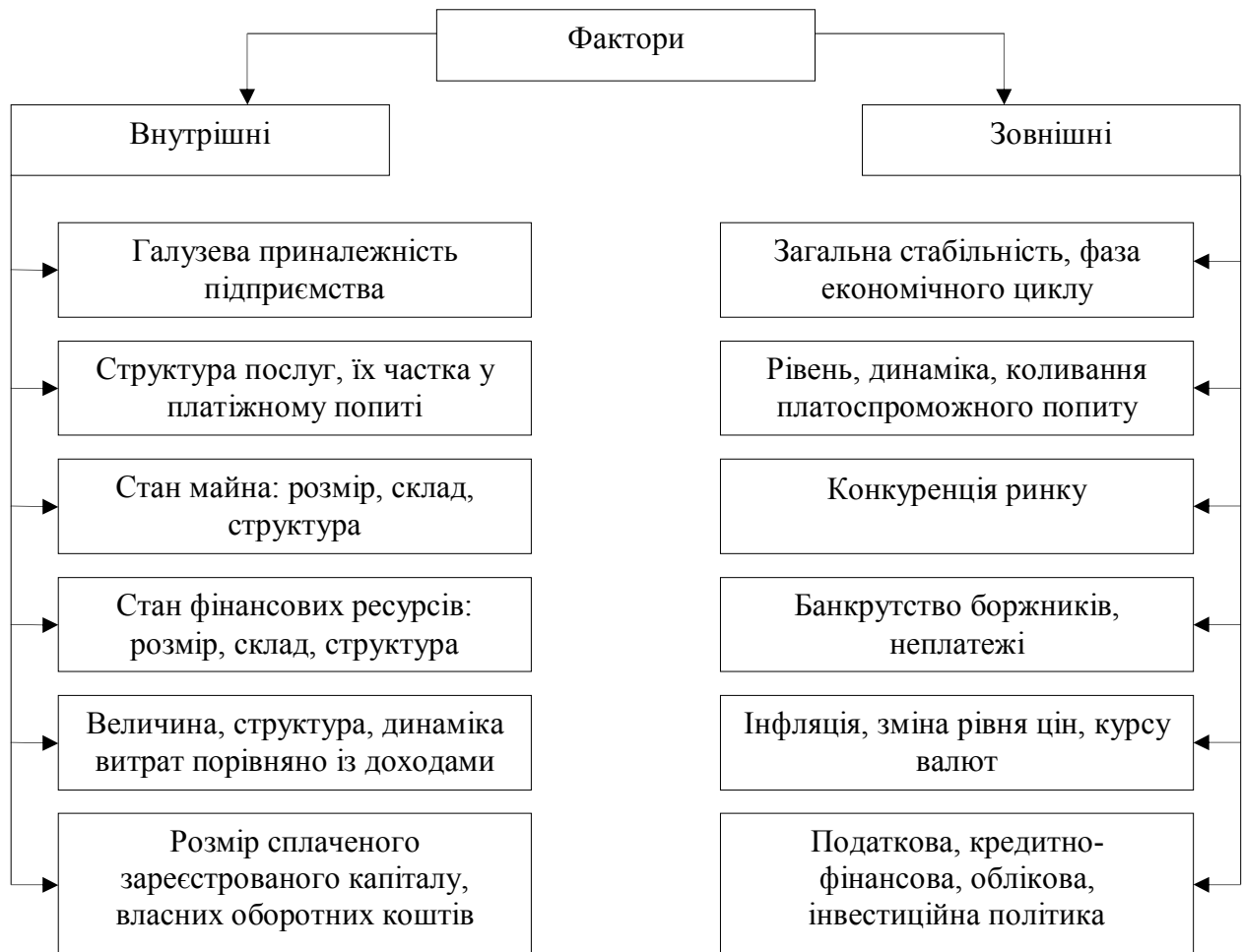

Рис. 1.1. Чинники, що впливають на фінансову стійкість підприємства
[Складено за: 6; 59; 69]

Суттєво впливають на підприємство взагалі й фінансову стійкість зокрема і зовнішні чинники: 1) економічні умови господарювання; 2) політична стабільність; 3) техніка і технологія; 4) платоспроможний попит споживачів; 5) економічна і фінансово – кредитна законодавча база; 6) соціальна і екологічна ситуація в суспільстві; 7) податкова політика; 8) рівень конкурентної боротьби; 9) розвиток фінансового і страхового ринку

Самсонова К.В. [73, С. 129-130] подає наступну класифікацію чинників впливу на фінансову стійкість підприємств, поділяючи ці фактори на дві групи.

I. Не залежать від діяльності підприємства (зовнішні, або екзогенні, чинники):

1) загальноекономічні чинники: спад обсягу національного доходу; зростання інфляції; уповільнення платіжного обороту; нестабільність податкової системи; нестабільність регулюючого законодавства; зниження рівня реальних доходів населення; зростання безробіття;

2) ринкові чинники: зниження ємності внутрішнього ринку; посилення монополізму на ринку; істотне зниження попиту; зростання пропозиції товарів-субститутів; зниження активності фондового ринку; нестабільність валютного ринку;

3) природні чинники: кліматичні умови; ґрунтовий горизонт; гідрогеологічні умови; рельєф;

4) інші чинники: політична нестабільність; негативні демографічні тенденції; погіршення криміногенної ситуації.

II. Залежні від діяльності підприємства (внутрішні, або ендогенні чинники):

1) операційні чинники: неефективний маркетинг; неефективна структура поточних витрат (висока частка постійних витрат); низький рівень використання основних засобів; високий розмір страхових і сезонних запасів; недостатньо диверсифікований асортимент продукції; неефективний виробничий менеджмент;

2) інвестиційні чинники: неефективний фондовий портфель; висока тривалість будівельно-монтажних робіт; істотна перевитрата інвестиційних ресурсів; недосягнення запланованих обсягів прибутку за реалізованими реальним проектам; неефективний інвестиційний менеджмент;

3) фінансові чинники: неефективна фінансова стратегія; неефективна структура активів (низька їх ліквідність); надмірна частка позикового капіталу; висока частка короткострокових джерел залучення позикового капіталу; зростання дебіторської заборгованості; висока вартість капіталу; перевищення допустимих рівнів фінансових ризиків; неефективний фінансовий менеджмент.

Для забезпечення фінансової стійкості підприємств необхідно так управляти цими чинниками, щоб нівелювати не активний вплив зовнішнього середовища. У

ситуації, коли підприємство має стійку внутрішню структуру й об'ємні запаси, але зовнішнє середовище досить нестабільне, ефективними будуть дії зі застереженням зовнішніх загроз на ринку шляхом диверсифікації та модернізації бізнесу. Якщо господарююча одиниця має більше слабких сторін, ніж сильних, доцільним є або зосередження на дуже вузькому сегменті ринку, або вихід із ринку. У наукових виданнях зовнішнє середовище виступає як багаторівнева структура різних елементів, які є за межами підприємства проте різним чином впливають на його діяльність. Також виділяють і різні методи аналізу зовнішнього середовища.

Оскільки з різних причин виникають чинники, що впливають на фінансову стійкість, то при визначенні методів управління ними необхідно це врахувати. Якщо зовнішні чинники, що впливають на фінансову стійкість, викликані дією об'єктивних економічних законів і майже не залежать від діяльності підприємства, то внутрішнім чинникам властивий високий рівень керованості, а характер їх зміни не опосередковано залежить від організації роботи самого суб'єкта господарювання. Таким чином, вплив внутрішніх і зовнішніх факторів на фінансову стійкість підприємства буває різним, яким необхідно і можливо управляти в певних межах [63, с. 358].

Зовнішні чинники впливу в більшості випадків не підлягають регулюванню зі сторони керівників певного підприємства задля забезпечення фінансової стійкості. Для структурування зовнішнього середовища доцільно використати методика Т.Е.М.Р.Л.Е.С. (Technology, Economics, Market, Politics, Laws, Ecology, Society) [21]. Основні чинники зовнішнього середовища та їх групування за цієї методикою наведено в табл. 1.1.

Чинники 1 рівня – це базові або основні чинники, які виникають через дію чинників нижчого рівня (2 і 3 рівень), також через взаємодію зі системою виступають генератором дрібних чинників. До базових чинників можна віднести: фазу економічного розвитку системи; стадію життєвого циклу підприємства.

Фаза економічного циклу розвитку економічної системи є базовим зовнішнім чинником, що впливає на фінансову стійкість підприємства. Залежно

від фази економічного розвитку системи, будуть різними темпи реалізації продукції, виробництва, їх співвідношення, рівень інвестицій підприємства у товарні запаси, доходів підприємства та населення.

Таблиця 1.1

Основні чинники зовнішнього середовища за методикою Т.Е.М.Р.Л.Е.С. [21]

Група чинників	Основні чинники групи	Напрямок аналізу чинників
Економічно-соціальні	<ul style="list-style-type: none"> - темпи розвитку національної економіки; - рівень галузево-регіонального розвитку; - динаміка і кон'юнктура ринку; - темп інфляції; - рівень безробіття; - державна політика у питаннях формування ціноутворення та розміру мінімальної заробітної плати; - швидкість зростання доходів громадян; - рівень та динаміка освіти та культури населення; - чисельність та структура населення. 	<ul style="list-style-type: none"> - оцінка попиту і пропозиції на цільовому ринку; - чутливість підприємства до вартості позикового капіталу; - аналіз тенденцій фондового та валютного ринку; - оцінка внутрішньогалузевої конкуренції; - опрацювання статистичних даних країни задля оцінки макроекономічних показників (рівень безробіття, рівень зайнятості, ВВП, ВНР тощо); - вплив структури населення на діяльність суб'єкта господарювання.
Ситуаційно-політичні	<ul style="list-style-type: none"> - політична ситуація; - рівень політичної стабільності; - рівень корупції; - адміністративні перешкоди; - система забезпечення і охорони прав власності. 	<ul style="list-style-type: none"> - очікування рішень посадових осіб; - вплив реформ та програм уряду на діяльність підприємства; - оцінка політичних змін у країні.
Нормативно-правові	<ul style="list-style-type: none"> - нормативно-правове забезпечення у сфері трудових відносин та динаміка їх змін; - нормативно-правові акти у питаннях регулювання господарської діяльності; - законодавство в сфері оподаткування. 	<ul style="list-style-type: none"> - дослідження змін і тенденцій, як на рівні держави, так і на місцевому рівні, які прямо чи опосередковано можуть вплинути на діяльність підприємства; - оцінка впливу чинного законодавства на рівень конкуренції на ринку.
Технологічні	<ul style="list-style-type: none"> - розвиток нових технологій та можливість їх запровадження на підприємстві; - новітні стандарти техніки та обладнання. 	<ul style="list-style-type: none"> - аналіз можливостей підприємства вводити у виробничий процес новітні технології; - оцінка можливості запровадження нових методів отримання, зберігання та оброблення інформації.
Екологічні	<ul style="list-style-type: none"> нормативно-правове забезпечення та стандарти у сфері охорони здоров'я та екологічної безпеки. 	<ul style="list-style-type: none"> - аналіз впливу підприємства на екологію регіону; - оцінка діяльності конкурентів в екологічній сфері.

Так, у сучасному посткризовому становищі України, коли темпи реалізації продукції ще не досягнули докризового обсягу і відрізняються від темпів її виробництва, підприємства, оцінюючи наявні ризики, не здійснюють інвестування і не залучають інвестицій для зміцнення виробничих потужностей.

Отже, ліквідність підприємств та їх платоспроможність залишається на низькому рівні, що неодмінно негативно позначиться на фінансовій стійкості підприємства.

Другим базовим чинником 1 рівня виступає стадія життєвого циклу підприємства. На рівні суб'єкта господарювання важливо приділяти увагу з'ясуванню стадії, на якій перебуває підприємство, оскільки специфіка кожної окремої стадії розвитку підприємства буде визначати його слабкі і сильні сторони можливості до збільшення обсягів виробництва і реалізації товарів, робіт чи послуг, що, своєю чергою, дає змогу прогнозувати фінансові результати діяльності. Також варто відзначити, що визначення стадії життєвого циклу дає змогу визначити, які джерела коштів раціональніше використовувати, цим самим підтримати належний рівень фінансової стійкості.

Чинники 2 рівня – похідні. Виникають через дію здебільшого базових чинників, до них належать: рівень доходів населення; демографічну ситуація; податкову політику держави; соціально-економічну політику держави; грошово-кредитну політику НБУ; стратегію управління обсягами діяльності; загальний рівень стабільності; обрану стратегію управління активами; обрану стратегію управління капіталом; обрану стратегію управління грошовими потоками.

Чинники 2 рівня бувають як і внутрішніми, так зовнішніми.

Зовнішні чинники 2 рівня – це чинники що виникають на рівні національної економіки, до них відносять державну політику у всіх сферах (соціально-економічна, податкова, фіскальна, монетарна, амортизаційна тощо).

Від характеру державного регулювання і економічної фази залежить вплив на деталізуючі чинники. До внутрішніх похідних факторів другого рівня, що забезпечують фінансову стійкість, належать стратегія управління обсягами діяльності підприємства, політика управління його активами, власним і позиковим капіталом.

Розроблена стратегія передбачає загальну потребу в активах, їх оптимальну структуру при одночасному визначенні джерел фінансування цієї потреби та оптимізації структури капіталу, що, своєю чергою, є гарантом досягнення ефективної пропорційності між коефіцієнтом фінансової рентабельності та

коефіцієнтом фінансової стійкості підприємства, оскільки це один із чинників, який сприяє максимізації його ринкової вартості.

Однією з умов забезпечення фінансової стійкості підприємства є досягнення такого рівня виторгу, який дасть змогу контрагентам, державі й працівникам, отримання прибутку для наповнення резервних фондів і виплати дивідендів. Отже, прибуток одних основних результатів діяльності підприємства, який в майбутньому може забезпечити йому належну фінансову стійкість і платоспроможність.

Варто зауважити, що величина чистого прибутку підприємства залежить від багатьох чинників. Одним із найважливіших з них є структура фінансових ресурсів. Оскільки лише власних коштів не достатньо для реалізації великих інвестиційних проектів підприємств, необхідно залучати позикові кошти на фінансових ринках. У певних відношеннях до власних коштів і при належній процентній ставці позиковий капітал дає змогу збільшити рентабельність власного капіталу, але при істотній частці позикових коштів у структурі джерел фінансування підприємство втрачає істотну частку прибутку на оплату процентних платежів і кредитів. Внаслідок невдалого співвідношення позикових і власних коштів підприємство може втратити фінансову стійкість і можливість здійснювати оплату платежів. Тому досить важливо обрати оптимальну структуру капіталу.

Чинники 3 рівня є деталізуючими. Дають можливість з'ясувати механізм впливу похідних чинників на фінансово-господарський стан суб'єкта господарювання. До них належать: рівень конкурентних переваг і недоліків; рівень інфляційних процесів у державі; склад та структуру активів; стратегію управління власними коштами і позиковим капіталом; стратегію управління ризиком.

Вплив зовнішніх чинників 3 рівня на фінансову стійкість залишається актуальним і в посткризовий період. Платоспроможність населення зростає досить низькими темпами, величина попиту не стимулює до розширення діяльності підприємства. Дефіцит коштів з дохідних джерел спонукає

підприємства, задля забезпечення розвитку, залучати додаткові джерела фінансування, цим самим впливати на фінансову стійкість.

Зовнішнім чинником третього рівня, що впливає на фінансову стійкість, є рівень інфляційних процесів у державі. Такий чинник зменшує платоспроможність підприємства в наступних періодах діяльності через зменшення купівельної спроможності отриманого прибутку. Загалом механізм впливу чинників можна візуально побачити на рис. 1.2.

Це призводить до зниження обсягу власних фінансових ресурсів, які формуються за рахунок внутрішніх джерел. Зменшення власних фінансових ресурсів підприємств за стабільної чи зростаючої потреби в ресурсах зумовлює необхідність їх запозичення у значно більших обсягах, а це означає, що ціна на позикові ресурси зростатиме, ускладнюватиметься можливість їх використання для збільшення прибутковості власного капіталу, внаслідок чого зросте вартість капіталу підприємства. Все це в сукупності сприяє зниженню ринкової вартості підприємства.

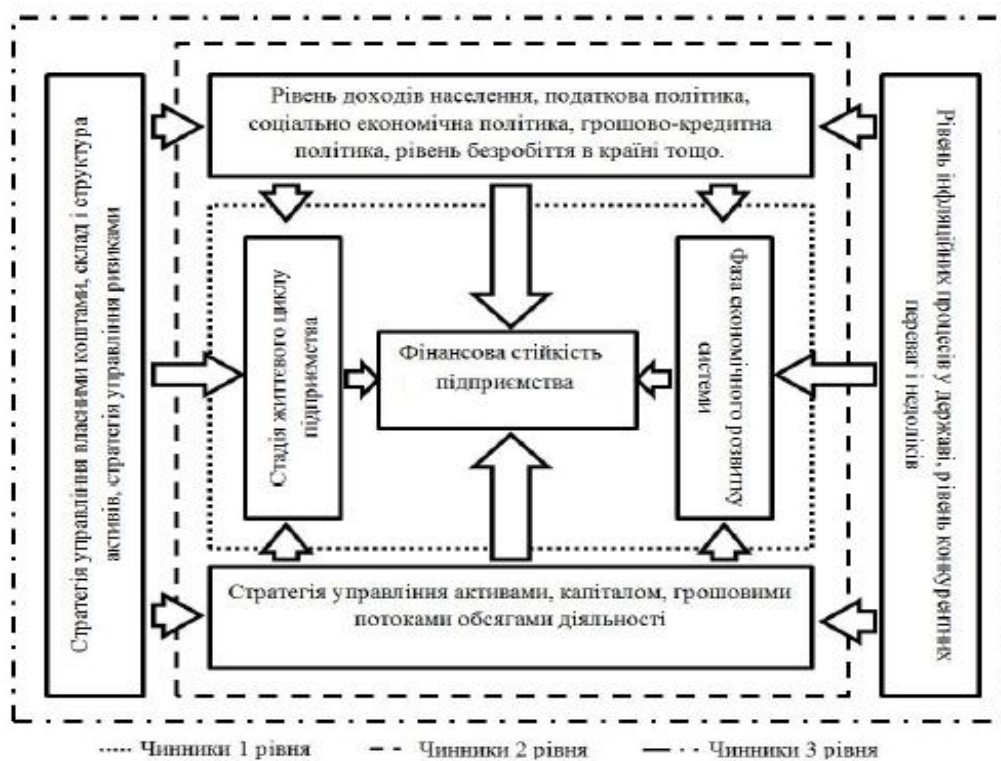

Рис. 1.2. Чинники впливу на фінансову стійкість підприємства
[Складено за: 6; 59; 69]

Отже, розв'язок проблеми забезпечення фінансової стійкості передбачає аналіз внутрішніх та зовнішніх факторів, що впливають на фінансову стійкість підприємства. З огляду на сказане ми пропонуємо таку їх класифікацію (рис. 1.3).

Рис. 1.3. Класифікація чинників фінансової стійкості підприємства [35]

Підприємство, як відкрита система та самостійний учасник ринкових відносин, має унікальну структуру внутрішнього та зовнішнього середовища, тобто «зіштовхується» з унікальним, властивим тільки йому, набором факторів втрати фінансової стійкості і платоспроможності, притаманним конкретному сегменту ринку. Тому розробка унікальної, персональної системи управління чинниками втрати фінансової стійкості дасть змогу ідентифікувати основні чинники впливу на фінансову стійкість, визначити періодичність проведення контролю та результативність, ефективність таких дій.

1.3. Управління фінансовою стійкістю підприємства у контексті застосування інструментів фінансового менеджменту

Управління фінансовою стійкістю підприємства є одним з найбільш значимих функціональних напрямів системи фінансового менеджменту, який досить тісно пов'язаний з іншими системами управління, органічно входить до системи управління доходами та витратами, рухом активів, капіталу і грошових потоків, управління структурою капіталу, показниками ліквідності та платоспроможності, ділової активності, рентабельності, іншими аспектами його діяльності.

Важливість для підприємства підтримувати стабільну діяльність свідчить про необхідність розробки концептуальних основ управління фінансовою стійкістю, авторське бачення яких подано на рис. 1.4.

Під управлінням фінансовою стійкістю підприємства доцільно розуміти систему принципів та методів розробки і реалізації управлінських рішень, пов'язаних із забезпеченням такого стану фінансових ресурсів і активів, їх формування та розподілу, яка б дозволила підприємству розвиватися на основі зростання прибутку та капіталу при збереженні платоспроможності і кредитоспроможності та забезпечення і підтримання його фінансової рівноваги.

Під об'єктом управління фінансовою стійкістю зазначено всі сфери діяльності підприємства, які забезпечують його функціонування в ринкових умовах.

Суб'єкт управління як підсистема управлінського процесу включає керівників і менеджерів фінансових служб, які координують фінансово-господарську діяльність підприємства для забезпечення стабільної прибуткової діяльності.

На наш погляд, мета управління фінансовою стійкістю підприємства полягає в постійній підтримці заходів, спрямованих на запобігання кризовим ознакам втрати стабільності діяльності, платоспроможності та кредитоспроможності. Незважаючи на те, що фінансова стійкість підприємства забезпечується на довгострокову перспективу, проблеми з її забезпечення можуть

виникати вже в поточному періоді у зв'язку із накопиченням кредиторської заборгованості та боргів за отриманими кредитами. Отже, запобігання втраті стійкого стану необхідно постійно приділяти увагу, відстежуючи прояви затримки платежів покупцями продукції, прогножуючи витрачання коштів на сплату кредитних зобов'язань, податкових платежів та витрат за іншими напрямками, тобто слід підтримувати збалансований рух грошових коштів.

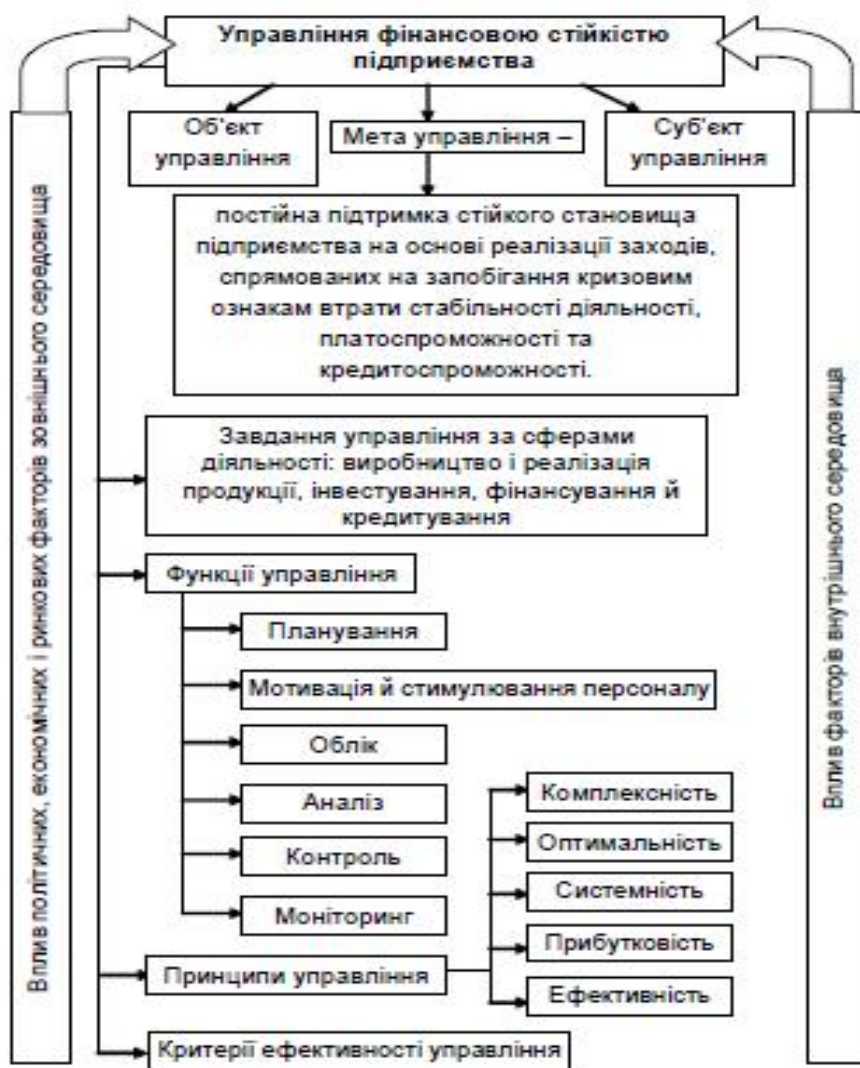

Рис. 1.4. Концептуальні основи управління фінансовою стійкістю підприємства*

*Власна розробка

Для досягнення поставленої мети (управління фінансовою стійкістю) у необхідно вирішувати комплекс завдань за кожною сферою діяльності підприємства. Так, ефективне управління фінансовою стійкістю залежить від

узгодження виробничих і збутових процесів, тобто продукція, яка виробляється, має повністю задовольняти потреби споживачів і реалізовуватися згідно з графіком продажів. Мінімізація залишків готової продукції сприяє прискоренню оборотності оборотних активів, зростанню прибутків і стійкості підприємства.

Обґрунтоване залучення позикових коштів для оновлення виробничих потужностей дозволить отримати конкурентні переваги: зменшити витрати на випуск продукції, збільшити обсяг її реалізації. У процесі фінансування діяльності слід досліджувати структуру власних і позикових коштів з метою збереження фінансової стійкості.

Такі сфери діяльності, як інвестування й кредитування пов'язані з вивільненням коштів з обігу, що негативно віддзеркалюється на стабільності підприємства, тому в процесі управління фінансовою стійкістю доречно враховувати, чи буде достатнім розмір додаткового прибутку для погашення заборгованості за розрахунками, що виникли. Також необхідно спланувати джерела покриття витрат у поточному періоді, тобто збалансувати й синхронізувати рух коштів.

Мета й завдання управління фінансовою стійкістю реалізуються шляхом здійснення функцій управління. Основними функціями, що дозволяють забезпечувати фінансову стійкість, є такі [89]:

- планування руху капіталу підприємства відповідно до виробничих потреб. Особливу увагу слід приділяти узгодженості платежів і надходження коштів у короткостроковому періоді, що дозволить не тільки виявити проблемні строки розрахунків, але й установити резерви коштів для майбутніх операцій;

- мотивація та стимулювання персоналу (менеджерів фінансових служб усіх рівнів). Реалізація цієї функції сприяє більш відповідальному ставленню до виконання обов'язків, організує діяльність менеджерів, зменшує рівень впливу суб'єктивних людських факторів і дозволяє більш вчасно реагувати на фінансові негаразди, що виникають у процесі ведення фінансово-господарської діяльності;

- облік фінансової інформації, яка пов'язана з формуванням і використанням капіталу підприємства, вхідних і вихідних грошових потоків.

Функція обліку дозволяє отримати дані для аналізу й прогнозування фінансової стійкості підприємства;

- аналіз фінансової інформації, що здійснюється на основі узагальнюючих показників оцінки фінансової стійкості, визначення джерел покриття запасів, дослідження структури капіталу та ресурсів підприємства;

- контроль за виконанням розроблених фінансових планів і досягненням нормативних значень показниками оцінки фінансової стійкості. Реалізація цієї функції дозволяє контролювати процес реалізації стратегій розвитку підприємства на довгострокову перспективу й уживати заходів для підтримки фінансової стійкості;

- моніторинг ефективності управління фінансовою стійкістю підприємства у процесі реалізації заходів щодо покращення або збереження існуючого фінансового становища, ураховуючи, що можливі проблеми з платоспроможністю, кредитоспроможністю, ліквідністю, рентабельністю тощо мають прямий вплив на стійкість усієї діяльності.

Зазначені функції управління фінансовою стійкістю реалізуються за всіма сферами діяльності підприємства. У табл.1.2 [29] визначено основні критерії управління стійкістю за сферами діяльності, які підтверджують ефективність управління й свідчать про забезпечення цього стану в довгостроковій перспективі.

Таблиця 1.2

Критерії ефективності управління фінансовою стійкістю підприємства[29]

Сфери діяльності	Критерії ефективності управління
Виробництво продукції	Забезпеченість матеріальних оборотних активів джерелами формування
Реалізація продукції	Задовільність структури ресурсів підприємства
Інвестування вільних коштів	Відповідність наявних джерел фінансування потребам у ресурсах
Фінансування	Задовільність структури капіталу підприємства
Кредитування продажу продукції	Відповідність наявних джерел фінансування потребам у ресурсах

За даними табл. 1.2 видно, що такі сфери, як інвестування й кредитування мають один критерій ефективності управління, оскільки передбачають відповідно вкладення власних коштів й затримку в отриманні коштів, тобто відсутність на певний час цих джерел фінансування активів і джерел погашення зобов'язань.

Мета управління фінансовою стійкістю підприємства досягається через дотримання певних принципів управління, серед яких за основні виділено такі [89]:

1) комплексність вирішення завдань і досягнення мети управління стійкістю за сферами діяльності, функціями управління, різними видами й типами стійкості, періодами управління;

2) оптимальність темпів розвитку підприємства й обсягів залучення позикових коштів; оптимальність співвідношення власного й позикового капіталу як ознака забезпечення фінансової стійкості на всіх етапах управління;

3) системність в оцінці й прогнозуванні стійкості: урахування впливу системи внутрішніх і зовнішніх факторів, ризикових ситуацій, змін у виробничому процесі, які задають напрями розвитку фінансово-економічної діяльності;

4) прибутковість господарської діяльності як запорука вчасних і повних розрахунків із кредиторами, стабільності діяльності в поточному періоді, незалежність від негативного впливу зовнішнього середовища та внутрішніх непередбачуваних подій, пов'язаних із виробництвом продукції - простоїв, несвоєчасним постачанням сировини, відсутністю запчастин для ремонту обладнання тощо;

5) ефективність управління фінансовою стійкістю досягається завдяки обґрунтованості рішень щодо управління різними сферами й процесами діяльності на всіх рівнях функціональних підрозділів, їх узгодженості на кожному етапі реалізації, послідовності виконання розроблених напрямів функціонування відповідно до поточних, тактичних і стратегічних задач.

Класифікаційними ознаками для визначення типу фінансової стійкості є: час проведення оцінки, рівень забезпеченості запасів джерелами їх формування,

рівень фінансової стійкості, характер прояву у часі, фінансова стійкість як певний фінансовий стан.

Узагальнюючи методичні підходи до управління фінансовою стійкістю, представляється доцільною класифікація показників оцінки фінансової стійкості підприємства за такими ознаками: за елементами оцінки, за рівнем значимості, за характером визначення і за можливістю визначення нормативного значення. У цілому методичний інструментарій управління фінансовою стійкістю підприємств можна представити такими групами показників (рис. 1.5) [20].

На сьогодні підприємства мають суттєві проблеми щодо забезпечення фінансової стійкості, що обумовлено, насамперед, недостатнім та неефективним управлінням структурою їх капіталу та активів. У результаті оцінки фінансової стійкості підприємств на основі використання часткових показників стає можливим визначення таких суттєвих проблем, пов'язаних: по-перше, з інтерпретацією результатів розрахунків окремих часткових показників фінансової стійкості; по-друге, з неоднозначністю оцінки результатів розрахунків, яка проявляється у тому, що частина показників певної групи характеризує фінансову стійкість з позитивного боку (наприклад, структура капіталу), а інша частина – з негативного (наприклад, структура активів), що призводить до неможливості надати однозначне тлумачення рівня фінансової стійкості.

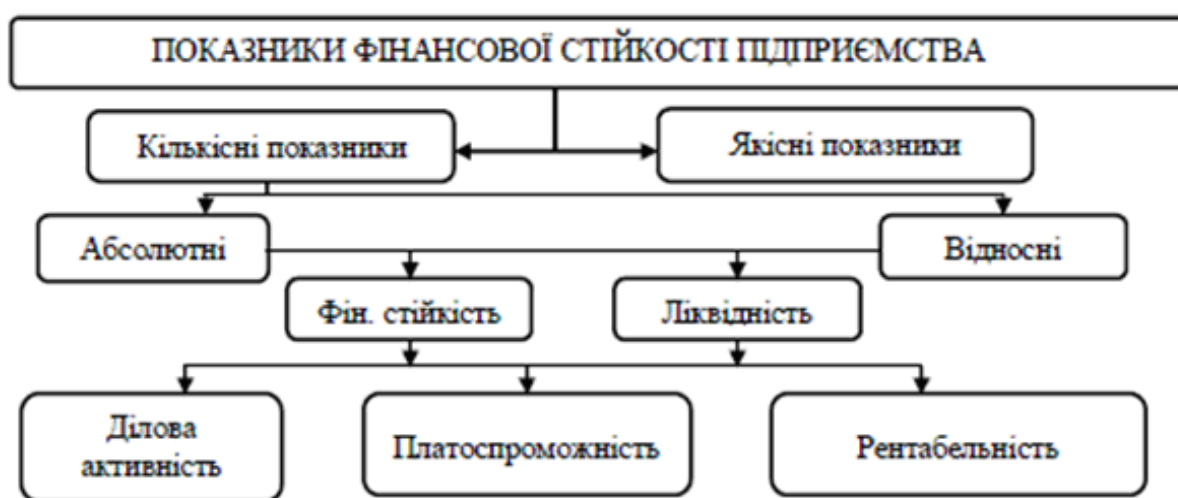

Рис. 1.5. Групи показників фінансової стійкості підприємства [20]

Кризовий та передкризовий стан певної частини підприємств України обумовлюють необхідність розробки нових, більш досконаlih методичних підходів до управління фінансовою стійкістю. Характерними ознаками фінансової кризи підприємства є: зменшення попиту на продукцію підприємства, і, як наслідок, зниження обсягів виробництва; зростання заборгованості перед постачальниками, державним бюджетом, банками тощо; затримки з виплатою заробітної плати працівникам [62, с. 180].

Перспективним напрямом в управлінні фінансово-економічною діяльністю підприємств є розробка процесу управління їх фінансовою стійкістю, який би забезпечував прийняття оперативних та стратегічних управлінських фінансових рішень. Його сутність можна визначити як систему принципів і методів розробки і реалізації управлінських рішень, які на основі діагностики фактичного стану фінансової стійкості, визначення чинників, що дестабілізують стійкість розвитку та оцінки індикаторів фінансово стійкого розвитку, дозволяють привести у відповідність цілі та завдання діяльності підприємства до умов внутрішнього і зовнішнього середовища, забезпечити збалансованість між необхідним обсягом фінансових потреб і фактичним фінансово-ресурсним потенціалом на певній стадії та фазі життєвого циклу підприємства.

Послідовність етапів процесу управління фінансовою стійкістю підприємства наведено на рис. 1.6.

Для оцінки стану фінансової стійкості підприємства, а саме стану еталонної чи достатньої фінансової стійкості, фінансової нестійкості, на основі даних бухгалтерського балансу пропонуються до використання ключові індикатори платоспроможності, ліквідності, фінансової стійкості, ділової активності та рентабельності, розрахунок яких базується на основі відповідних співвідношень між статтями балансу.

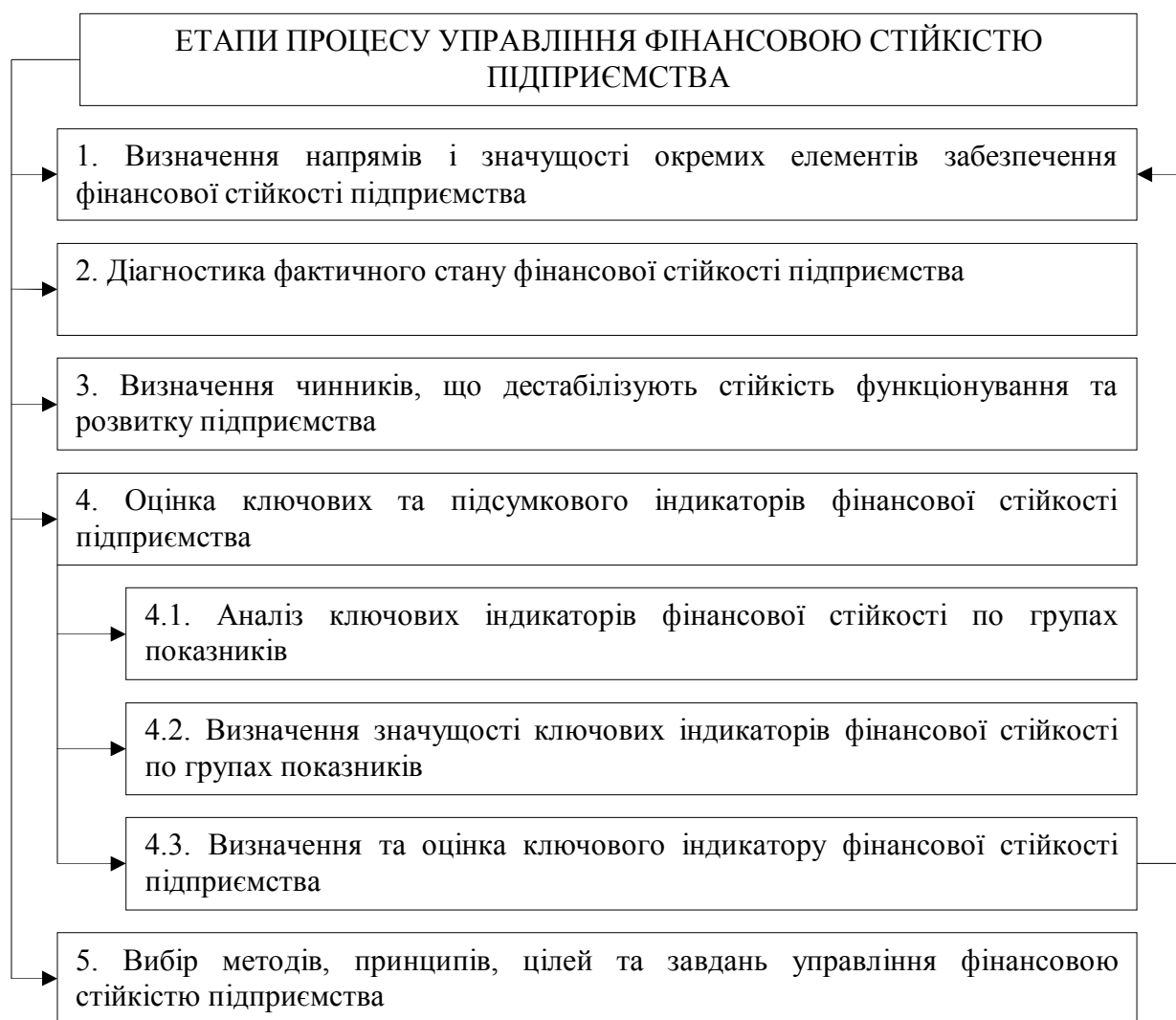

Рис. 1.6. Етапи управління фінансовою стійкістю підприємства [власна розробка]

За результатами оцінювання ключових і підсумкового індикаторів можна діагностувати фактичний стан підприємства, а саме: стійкий або нестійкий стан підприємства на ринку; керований або слабокерований процес розвитку підприємства; дія дестабілізуючих чинників є оборотною або безповоротною (некерованою).

Після того як підприємству поставлено діагноз, стає можливим вибір типу управління його виробничо-господарською та фінансовою діяльністю. В умовах нестабільності, невизначеності та динамічності економічного середовища найбільш прийнятним підходом до управління фінансовою стійкістю

підприємства є параметричне адаптивне управління за результатами з елементами раннього запобігання впливу зовнішніх дестабілізуючих чинників.

При виборі методів управління фінансовою стійкістю підприємства зміст процесу управління слід розглядати як сукупність трьох елементів: інформації, організації управління й безпосередньо процесу управління.

Відповідно до сучасної концепції управління реалізацію цілей і завдань управління фінансовою стійкістю підприємства необхідно вирішувати на двох рівнях: стратегічному (визначає мету оновлення системи) та оперативному (обумовлює напрями вдосконалення системи).

Виділення цих рівнів обумовлене, по-перше, необхідністю врахування чинника часу – умов забезпечення фінансово стійкого розвитку підприємства в коротко-, середньо- та довгостроковому періодах, а по-друге, конкретизацією змісту рівнів фінансової стійкості підприємства та відповідної компетенції в галузі управління. На оперативному рівні має йти мова про управління безперервністю виробничого процесу та процесу кругообігу капіталу підприємства. Як критерії ефективності управління на цьому рівні може використовуватися оцінювання динаміки показників фінансової стійкості та ліквідності. Саме на цьому рівні відбувається коригування методів аналізу й оцінювання чинників, що дестабілізують і дезактивують розвиток підприємства.

Об'єктом управління на стратегічному рівні є конкурентоспроможність підприємства та його ринкова вартість, тому як критерії ефективності слід використовувати оцінювання динаміки показників рентабельності та ділової активності. У свою чергу, це припускає проведення моніторингу внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування підприємства, а також середовища його найближчого оточення.

Для оцінювання ефективності управління фінансовою стійкістю підприємства на оперативному, тактичному і стратегічному рівнях рекомендується використовувати методи порівняльного аналізу, середніх величин, витратний, прибутковий і опційний, а також методи рейтингового оцінювання фінансового стану підприємства. Таким чином, підвищення

фінансової стійкості передбачає створення науково обґрунтованої концепції її забезпечення, орієнтованої на збільшення частки власних коштів у загальному обсязі ресурсів, що сприяє ефективному використанню позикових коштів, а також залученню зовнішніх джерел фінансування, що можливо шляхом застосування інструментів фінансового менеджменту (рис. 1.7).

Рис. 1.7. Забезпечення фінансової стійкості підприємств інструментами фінансового менеджменту

Розглянуті етапи процесу управління фінансовою стійкістю підприємства є сукупністю функцій управління, впорядкованих у логічній послідовності їх виконання. У цьому випадку йдеться про управління за замкненим циклом або з використанням ефекту зворотного зв'язку. Вважається, що реалізація функцій, передбачених цим управлінським циклом, забезпечить фінансово стійкий характер розвитку підприємства.

Висновки до розділу 1

1. Проведене дослідження теоретичних засад фінансової стійкості підприємства показало, що на сьогодні не існує єдиного підходу щодо змісту даної категорії. На нашу думку, поняття «фінансова стійкість підприємства» може трактуватися у вузькому сенсі як характеристика фінансового стану підприємства, що відображає його успішне функціонування; і в широкому - як здатність зберігати рівновагу активів і пасивів шляхом формування структури капіталу, що дозволяє фінансувати зобов'язання, здійснювати інвестиційні проекти в умовах дії внутрішніх і зовнішніх чинників.

2. Запропоновано класифікацію чинників фінансової стійкості підприємства, що відрізняється від традиційно застосовуваних введенням критерію керованості факторами фінансової стійкості інструментами фінансового менеджменту, відповідно до якого виявлені не керовані підприємством зовнішні фактори (інфляція, коливання валютних курсів, податкова система, політика держави, місткість ринку, конкурентне середовище в галузі, попит на продукцію, економічна стабільність), частково керовані (вимоги кредиторів, банкрутство боржників, промислова політика регіону) і керовані внутрішні фактори (структура активів і капіталу, ціна капіталу, рівень використання основних засобів, інвестиції, конкурентоспроможність продукції, зовнішньоекономічна діяльність, питома вага дебіторської та кредиторської заборгованості, величина і структура витрат підприємства, рівень запасів і готової продукції, збалансованість грошових потоків, політика управління оборотними активами).

3. Розроблені концептуальні основи управління фінансовою стійкістю підприємства, які визначають об'єкт і суб'єкт управління, його мету, завдання, функції та принципи з урахуванням впливу внутрішніх і зовнішніх факторів, а також критерії ефективності управління, дозволять більш послідовно й системно вирішувати проблему підвищення ефективності управління цією стороною фінансового становища в процесі реалізації виробничих, інвестиційних, фінансових стратегій розвитку в довгостроковій перспективі в ринкових умовах господарювання.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПАТ “НОВОГРАД-ВОЛИНСЬКИЙ ХЛІБОЗАВОД”

2.1. Аналіз формування та використання капіталу підприємства

Фінансове забезпечення підприємства вимагає постійного управління з метою досягнення оптимального складу та структури його джерел. Обов'язковим етапом у цьому управлінні є визначення стану фінансового забезпечення, яке повинно проводитися в тісному взаємозв'язку з діагностикою господарських показників діяльності підприємства. Від ефективності цього процесу залежить багато в чому подальша виробничо-господарська діяльність підприємства, оскільки нестача фінансових ресурсів може практично повністю паралізувати всю діяльність суб'єкта господарювання [44, с. 141].

В сучасних умовах структура капіталу є тим фактором, який здійснює безпосередній вплив на фінансовий стан підприємства – його платоспроможність та ліквідність, розмір доходу, рентабельність діяльності. Капітал є основою діяльності кожного підприємства, тому своєчасний і повний аналіз його дозволяє отримати нові характеристики об'єкта і застосувати обґрунтоване управлінське рішення, що веде до досягнення мети діяльності підприємства.

Аналіз капіталу підприємства передбачає визначення оцінки складу капіталу та його структури, зміни складових капіталу і джерел формування.

На підставі агрегованого балансу (звіту про фінансовий стан) проведемо аналіз формування капіталу ПАТ “Новоград-Волинський хлібозавод” за 2013-2015 роки (табл. 2.1).

Вивчивши джерела формування капіталу ПАТ “Новоград-Волинський хлібозавод” та напрями його розміщення за даними табл. 2.1 видно, що загальна величина капіталу підприємства протягом всього періоду, що аналізується має тенденцію до зростання у 2015 р. проти 2013 р. на 3718,0 тис. грн., хоча у 2014 р. помітне зменшення величини загального капіталу на 214,0 тис. грн. проти 2013 р.

Таблиця 2.1

Аналіз складу, динаміки та структури капіталу ПАТ “Новоград-Волинський хлібо завод” за 2013-2015 роки*

Показники	Обсяг, тис. грн.			Питома вага, %			Абсолютне відхилення, тис. грн.	
	2013	2014	2015	2013	2014	2015	2014-2013	2015-2014
Основний та оборотний капітал								
Необоротні активи	6117,0	6351,0	6926,0	57,6	61,0	48,3	234,0	575,0
Оборотні активи, у т.ч.	4508,0	4060,0	7417,0	42,4	39,0	51,7	-448,0	3357,0
<i>Поточні активи</i>	1157,0	1780,0	2171,0	10,9	17,1	15,1	623,0	391,0
<i>Ліквідні активи:</i>	3339,0	2256,0	5239,0	31,4	21,7	36,5	-1083,0	2983,0
-дебіторська заборгованість	1620,0	2222,0	3167,0	15,2	21,3	22,1	602,0	945,0
-грошові кошти та їх еквіваленти	1719,0	34,0	2072,0	16,2	3,4	14,4	-1685,0	2038,0
<i>Інші оборотні активи</i>	12,0	24,0	7,0	0,1	0,2	0,1	12,0	-17,0
Джерела формування капіталу								
Власний капітал	7654,0	7301,0	11013,0	72,0	70,1	76,8	-353,0	3712,0
Позиковий капітал, у т.ч.:	2971,0	3110,0	3330,0	28,0	29,9	23,2	139,0	220,0
<i>Довгострокові зобов'язання і забезпечення</i>	328,0	120,0	0,0	3,1	1,2	0,0	-208,0	-120,0
<i>Поточні зобов'язання і забезпечення:</i>	2643,0	2990,0	3330,0	24,9	28,7	23,2	347,0	340,0
-кредити банку	0,0	805,0	0,0	0,0	7,7	0,0	805,0	-805,0
-поточна кредиторська заборгованість	2560,0	2051,0	2650,0	24,1	19,7	18,5	-509,0	599,0
-поточні забезпечення	36,0	72,0	437,0	0,3	0,7	3,0	36,0	365,0
-інші поточні зобов'язання	47,0	62,0	243,0	0,5	0,6	1,7	15,0	181,0
Валюта балансу	10625,0	10411,0	14343,0	100,0	100,0	100,0	-214,0	3932,0

*фінансова звітність ПАТ “Новоград-Волинський хлібо завод”

Таке зростання протягом аналізованого періоду відбувалося головним чином за рахунок значного збільшення власного капіталу, що випереджало зростання позикових коштів: у 2015 р. порівняно з 2013 р. власний капітал зріс на 3359,0 тис. грн. (43,9%), у 2014 р. порівняно з 2013 р. зменшився на 353,0 тис. грн. (4,6%), у 2015 р. спостерігається зростання на 3712,0 тис. грн. (50,8%) проти попереднього року.

У складі майна підприємства протягом 2013-2014 рр. найбільшу питому вагу займають необоротні активи, проте їх частка має тенденцію до коливання, а саме: у 2014 р. проти 2013 р. відбувається зростання частки необоротних активів з 57,8% до 61,0%, у 2015 р. їх питома вага знижується на 12,7% - до 48,3%. Протилежна динаміка характерна для оборотних активів.

У складі оборотних активів помітні наступні зміни. Протягом аналізованого періоду поточні активи, а саме запаси, мали також нестабільну тенденцію, а саме: у 2014 р. відбувається зростання їх обсягів на 623,0 тис. грн. відповідно до попереднього року, а у 2015 р. - зростання їх обсягів меншими темпами – на 391,0 тис. грн. проти 2014 р. Водночас, за весь аналізований період їх сумарна величина збільшилася на 1014, тис. грн. Проте, у структурі оборотних активів частка поточних активів зростала у 2013-2014 рр. від 10,9% до 17,1%, а в 2015 р. становила 15,1%.

Протягом 2013-2015 рр. у структурі оборотних активів найбільшу питому вагу становили ліквідні активи, питома вага яких у 2014 р. зменшується на 9,7%, у 2015 р. зростає на 14,8% і становить 36,5%. Водночас, аналогічна ситуація спостерігається у динаміці їх абсолютного обсягу, а саме: у 2014 р. обсяг ліквідних активів зменшується на 1083,0 тис. грн., а у 2015 р. зростає на 2983,0 тис. грн.

Серед ліквідних активів найбільшу питому вагу займає дебіторська заборгованість 15,2% станом на 2013 р. і на кінець 2015 р. вона зростає на 6,9 пункти і склала 22,1%. Водночас, дослідження динаміки зміни обсягів дебіторської заборгованості свідчить, що у 2014 р. її обсяг зріс на 602,0 тис. грн. проти 2013 р., а у 2015 р. – на 945,0 тис. грн. Загалом, зростання обсягів

дебіторської заборгованості на підприємстві є негативним явищем, оскільки свідчить про недотримання договірної і розрахункової дисципліни та несвочасне пред'явлення претензій за борговими зобов'язаннями на ПАТ “Новоград-Волинський хлібозавод”. Позитивним є зростання частки грошових коштів та їх еквівалентів у структурі ліквідних активів у 2015 році на 11%, що свідчить про нарощування ліквідності підприємством.

При подальшому аналізі необхідно вивчити динаміку і структуру власного та позикового капіталу, з'ясувати причини змін окремих її складових і дати оцінку цим змінам за аналізований період.

Фінансовою основою діяльності підприємства є сформований ним власний капітал. Він є початковою та безстроковою основою фінансування діяльності підприємства, а також джерелом погашення його збитків, одним з найвагоміших показників, що використовується при оцінці фінансового стану підприємства, оскільки показує: з одного боку, ступінь фінансової самостійності підприємства (його незалежності від зовнішніх джерел фінансування); з іншого – ступінь кредитоспроможності підприємства (забезпеченості вимог кредиторів наявним у підприємства капіталом засновників).

З метою вивчення причин зміни величини та складу власного капіталу за період складемо і розглянемо аналітичну табл. 2.2.

За даними табл. 2.2 розмір зареєстрованого (пайового) капіталу, що відображений у фінансовій звітності підприємства, відповідає розміру, визначеному у Статуті підприємства і становить 775,0 тис. грн. та залишається без змін впродовж досліджуваного періоду.

Резервний капітал підприємства протягом аналізованого періоду залишався без змін і становив 227,0 тис. грн.

У статті нерозподілений прибуток відображається сума прибутку, реінвестованого у підприємство. Розмір нерозподіленого прибутку протягом 2013-2014 рр. має нестабільну тенденцію до зменшення, зокрема: у 2014 р. відбувається зменшення на 353,0 тис. грн., в 2015 р. його обсяг зростає на 3712,0 тис. грн.

Таблиця 2.2

Аналіз основних статей власного капіталу підприємства*

Показник	Обсяг, тис. грн.			Абсолютне відхилення, тис. грн.	
	2013	2014	2015	2014-2013	2015-2014
Власний капітал	7654,0	7301,0	11013,0	-353,0	3712,0
у % до підсумку	100,0	100,0	100,0	0,0	0,0
у тому числі:					
-зареєстрований капітал	775,0	775,0	775,0	0,0	0,0
у % до підсумку	10,1	10,6	7,0	0,5	-3,6
-резервний капітал	227,0	227,0	227,0	0,0	0,0
у % до підсумку	3,0	3,1	2,1	0,1	-1,0
-нерозподілений прибуток	6652,0	6299,0	10011,0	-353,0	3712,0
у % до підсумку	86,9	86,3	90,0	-0,6	3,7

*фінансова звітність ПАТ “Новоград-Волинський хлібо завод”

Найбільшу питому вагу у структурі власного капіталу підприємства у 2013-2015 рр. займає нерозподілений прибуток, частка якого коливається аналогічно до динаміки обсягів і становить 86,9%, 86,3% та 90,0% відповідно, зважаючи на незмінні обсяги інших складових власного капіталу.

Будь-яке підприємство для своєї діяльності потребує залучення позикового капіталу, якщо відсутні власні кошти. Позикові кошти займають досить вагоме місце в структурі капіталу підприємства. Використання позикового капіталу дає змогу розширювати обсяги господарської діяльності підприємства, забезпечити більш ефективне використання власного капіталу, прискорити формування різних фінансових фондів, а в кінцевому підсумку – підвищити ринкову вартість підприємства. Проте є і негативний вплив позикових коштів, а саме пониження рентабельності, ліквідності, ділової активності та погіршення фінансового стану підприємства в цілому.

Позиковий капітал підприємства проаналізуємо за допомогою табл. 2.3.

Проведений аналіз (табл. 2.3) показує, що найбільша питома вага припадає в 2013-2015 рр. на поточні зобов'язання і забезпечення. Крім того, протягом аналізованого періоду спостерігається зростання їх питомої ваги з 89% до 100%. Найменша частка серед всіх зобов'язань підприємства припадає на поточне забезпечення та інші поточні зобов'язання. При цьому спостерігається тенденція

до зростання частки цих складових поточних зобов'язань і забезпечень. Так, якщо в 2013 році на поточне забезпечення припадало 1,2%, то в 2015 році – 13,1%. Інші поточні зобов'язання склали в 2013 році 1,6%, то в 2015 році – 7,3%.

Таблиця 2.3

Аналіз складу та структури кредитних ресурсів підприємства*

Показник	Обсяг, тис. грн.			Абсолютне відхилення, тис. грн.		
	2013	2014	2015	2014- 2013	2015- 2014	2015- 2013
Позиковий капітал	2971,0	3110,0	3330,0	139,0	220,0	359,0
у % до підсумку	100	100	100	0,0	0,0	0,0
у тому числі:						
<i>Довгострокові зобов'язання і забезпечення</i>	328,0	120,0	0,0	-208,0	-120,0	-328,0
у % до підсумку	11,0	3,9	0,0	-7,1	-3,9	-11,0
з них:						
-інші довгострокові зобов'язання	328,0	120,0	0,0	-208,0	-120,0	-328,0
у % до підсумку	11,0	3,9	0,0	-7,1	-3,9	-11,0
<i>Поточні зобов'язання і забезпечення</i>	2643,0	2990,0	3330,0	347,0	340,0	687,0
у % до підсумку	89,0	96,1	100,0	7,1	3,9	11,0
з них:						
-короткострокові кредити банків	0,0	805,0	0,0	805,0	-805,0	0,0
у % до підсумку	0,0	25,9	0,0	25,9	-25,9	0,0
-поточна кредиторська заборгованість	2560,0	2051,0	2650,0	-509,0	599,0	90,0
у % до підсумку	86,2	65,9	79,6	-20,3	13,7	-6,6
-поточні забезпечення	36,0	72,0	437,0	36,0	365,0	401,0
у % до підсумку	1,2	2,3	13,1	1,1	10,8	11,9
-інші поточні зобов'язання	47,0	62,0	243,0	15,0	181,0	196,0
у % до підсумку	1,6	2,0	7,3	0,4	5,3	5,7

*фінансова звітність ПАТ "Новоград-Волинський хлібозавод"

Станом на 31 грудня 2014 року у підприємства є короткострокові позики у розмірі 805,0 тис. грн., однак в 2015 році воно повністю розраховується за цими боргами. Спостерігається зростання абсолютної величини поточних зобов'язань і забезпечень за три роки (на 687,0 тис. грн.), однак нижчими темпами у 2015 р. на 7,0 тис. грн. проти 2014 р. Нестабільну тенденцію має поточна кредиторська заборгованість протягом аналізованого періоду, яка у 2014 р. зменшується на

509,0 тис. грн. проти 2013 р., а у 2015 р. – зростає на 90,0 тис. грн. проти 2014 р., що є негативною тенденцією для підприємства. Водночас, непрострочена кредиторська заборгованість являється найдешевшим джерелом фінансування підприємства.

Одним із джерел залучення активів в оборот підприємства є кредиторська заборгованість. Вона виникає у зв'язку з тим, що у процесі діяльності підприємства не завжди здійснюють розрахунки з юридичними і фізичними особами одночасно з відчуженням майна, виконанням робіт, наданням послуг, що призводить до виникнення певних зобов'язань перед постачальниками та іншими контрагентами господарських відносин. Кредиторська заборгованість, що при цьому виникає, є різновидом комерційного кредиту, який виступає важливим фактором стабілізації фінансового стану підприємства.

Доцільно окремо вивчати наявність, склад і структуру кредиторської заборгованості, частоту і причини створення прострочення такої заборгованості. Обов'язково треба прослідити, щоб інформація, представлена в балансі, збігалась з фактичною величиною заборгованості, що існує на підприємстві. Особлива увага має приділятися даті виникнення кредиторської заборгованості, термінам її погашення, часу прострочення повернення боргу, причинам її виникнення.

Для вивчення складу кредиторської заборгованості, її динаміки доцільно скласти спеціальну табл. 2.4.

Дані табл. 2.4 свідчать, що величина поточної кредиторської заборгованості зросла в 2015 р. порівняно з 2014 р. на 90,0 тис. грн. Однак, в 2014 р. відбулося її зменшення на 509,0 тис. грн., тоді як в 2015 р. – зростання на 599,0 тис. грн.

Зростання загального обсягу кредиторської заборгованості у 2015 р. насамперед було зумовлене збільшенням (майже на 210%) обсягу кредиторської заборгованості за розрахунками з бюджетом, на 59,3% - за розрахунками зі страхування, на 53,8% - за одержаними авансами. Водночас зменшуються обсяги поточної кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги на 974,0 тис. грн. впродовж 2013-2015 рр.

Таблиця 2.4

**Аналіз складу та динаміки кредиторської заборгованості ПАТ “Новоград-Волинський хлібозавод”
за 2013-2015 роки***

Показник	Обсяг, тис. грн.			Абсолютне відхилення, тис. грн.			Темп зростання (зниження), %		
	2013	2014	2015	2014- 2013	2015- 2014	2015- 2013	2014- 2013	2015- 2014	2015- 2013
Поточна кредиторська заборгованість за:									
товари, роботи, послуги	1445,0	983,0	471,0	-462,0	-512,0	-974,0	-31,9	-52,1	-67,4
розрахунками з бюджетом	277,0	293,0	1144,0	16,0	851,0	867,0	5,8	290,4	313,0
розрахунками зі страхування	225,0	194,0	309,0	-31,0	115,0	84,0	-13,7	59,3	37,3
розрахунками з оплати праці	498,0	414,0	560,0	-84,0	146,0	62,0	-16,9	35,3	12,4
одержаними авансами	22,0	26,0	40,0	4,0	14,0	18,0	18,1	53,8	81,8
розрахунками з учасниками	93,0	141,0	126,0	48,0	-15,0	33,0	51,6	-10,6	35,5
Разом	2560,0	2051,0	2650,0	-509,0	599,0	90,0	-19,9	29,2	3,5

*фінансова звітність ПАТ “Новоград-Волинський хлібозавод”

За іншими статтями поточної кредиторської заборгованості спостерігають певні коливання протягом 2013-2015 рр., зокрема: у 2014 р. кредиторська заборгованість за розрахунками з оплат праці зменшилася проти 2013 р. на 84,0 тис. грн., однак зросла у 2015 році – на 146,0 тис. грн.

Формування і ефективне використання оборотних коштів підприємств набуває все більшого значення і вимагає врахування дії основних чинників, що впливають на фінансування та функціонування оборотних коштів, що є, по суті, стрижневим елементом управління ними. Проведення аналізу оборотних активів дозволяє, з одного боку, визначити стабільність окремих джерел формування оборотних активів з точки зору можливості їх використання в майбутньому, з другого – виявити, на фінансування яких операцій витрачені кошти, чи є це використання доцільним та чи збережеться в майбутньому структура використання коштів, що склалася.

Важливе значення для аналізу процесу формування оборотних коштів підприємств має вивчення їх стану та структури, а також дослідження власних ресурсів як джерела фінансування зазначених коштів. Структура оборотних коштів відображає фінансовий стан підприємства на звітну дату і свідчить про рівень комерційної та фінансово-економічної роботи.

Для оцінки динаміки оборотних активів необхідно згрупувати статті активу балансу у окремі специфічні групи (табл. 2.5).

Структура оборотних активів відображає фінансовий стан підприємства на дату складання звітності і свідчить про рівень комерційної та фінансово-економічної роботи.

Проведені розрахунки свідчать, що станом на кінець 2015 р. підприємство володіло оборотними активами в розмірі 7417,0 тис. грн. Порівняно з 2013 р. їх сума зросла на 64,5%. Водночас, порівняно з 2013 р. констатовано зниження оборотних активів в 2014 р. на 448,0 тис. грн. Разом із цим у 2015 р. спостерігається деяке зростання обсягів оборотних засобів на підприємстві на 82,7% проти попереднього року.

Таблиця 2.5

Аналіз оборотних активів ПАТ “Новоград-Волинський хлібо завод” за 2013-2015 роки*

Показник	2013 р.		2014 р.		2015 р.		Абсолютне відхилення, тис. грн.			Темп зростання (зниження), %		
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	2014- 2013	2015- 2014	2015- 2013	2014- 2013	2015- 2014	2015- 2013
Загальна сума оборотних активів, у т.ч.	4508,0	100,0	4060,0	100,0	7417,0	100,0	-448,0	3357,0	2909,0	-9,9	82,7	64,5
<i>За видами:</i>												
-дебіторська заборгованість	1620,0	35,9	2222,0	54,7	3167,0	42,7	602,0	945,0	1547,0	37,2	42,5	95,5
-грошові кошти та їх еквіваленти:	1719,0	38,1	34,0	0,9	2072,0	27,9	-1685,0	2038,0	353,0	-98,0	5994,1	20,5
-інші оборотні активи	12,0	0,3	24,0	0,6	7,0	0,1	12,0	-17,0	-5,0	100,0	-70,8	-41,7
-запаси	1157,0	25,7	1780,0	43,8	2171,0	29,3	623,0	391,0	1014,0	53,8	22,0	87,6
<i>За участю в операційному процесі:</i>												
-у сфері виробництва	1157,0	25,7	1780,0	43,8	2171,0	29,3	623,0	391,0	1014,0	53,8	22,0	87,6
-у сфері обігу	3351,0	74,3	2280,0	56,2	5246,0	70,7	-1071,0	2966,0	1895,0	-32,0	130,1	56,6

*фінансова звітність ПАТ “Новоград-Волинський хлібо завод”

На негативну динаміку оборотних активів у 2014 р. в порівнянні з 2013 р. вплинуло зниження обсягів грошових коштів та їх еквівалентів на 1685,0 тис. грн., що свідчить про зниження ліквідності підприємства.

Водночас, впродовж 2013-2015 рр. спостерігається зростання обсягів дебіторської заборгованості на 1547,0 тис. грн. та зростання обсягів запасів у сумі 1014,0 тис. грн.

Найбільшу питому вагу в структурі оборотних активів у 2014-2015 рр. займає дебіторська заборгованість – 54,7% та 42,7% відповідно. Однак, впродовж цих років спостерігається її спад. Водночас зростає частка грошових коштів та їх еквівалентів на 27%. Високою є частка запасів у структурі оборотних активів, яка знижується за 2014-2015 рр. від 43,8% до 29,3%.

Крім того, за участю в операційному процесі основний обсяг оборотних активів був зосереджений у сфері обсягу протягом аналізованого періоду, при цьому частка цих активів становила більше 70%..

Оскільки в ПАТ “Новоград-Волинський хлібозавод” у 2014-2015 рр. найбільшу питому вагу в структурі оборотних активів займає дебіторська заборгованість, то вважаємо за доцільне більш детально зупинитись на її аналізі (табл. 2.6).

Як свідчать дані табл. 2.6, величина дебіторської заборгованості впродовж 2013-2015 рр. зросла на 1547,0 тис. грн., в основному за рахунок зростання іншої дебіторської заборгованості на 1225,0 тис. грн.

Крім того, зростання обсягів дебіторської заборгованості за вказані періоди було спричинене зростанням обсягів дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги. Таке становище свідчить про порушення платіжної дисципліни з боку покупців продукції ПАТ “Новоград-Волинський хлібозавод”.

Для прискорення обертання дебіторської заборгованості звичайно вживають таких заходів:

- надання знижок покупцям за скорочення термінів погашення заборгованості, щоб спонукати їх оплатити рахунки до встановленого терміну оплати;
- введення штрафних санкцій за прострочення платежу;

- оформлення угоди з покупцями комерційним векселем з одержанням певного процента за відстрочку платежу;
- відпуск товарів покупцям на умовах передоплати;
- використання механізму факторингу і т. д.

Таблиця 2.6

Аналіз складу та структури дебіторської заборгованості підприємства*

Показник	Обсяг, тис. грн.			Абсолютне відхилення, тис. грн.		
	2013	2014	2015	2014-2013	2015-2014	2015-2013
Загальна сума дебіторської заборгованості	1620,0	2222,0	3167,0	602,0	945,0	1547,0
питома вага, %	100,0	100,0	100,0	0,0	0,0	0,0
У тому числі:						
<i>Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги</i>	1437,0	1758,0	1777,0	321,0	19,0	340,0
питома вага, %	88,7	79,1	56,1	-9,6	-23,0	-32,6
<i>Дебіторська заборгованість за розрахунками:</i>						
з бюджетом	18,0	271,0	0,0	253,0	-271,0	-18,0
питома вага, %	1,1	12,2	0,0	11,1	-12,2	-1,1
<i>Інша поточна дебіторська заборгованість</i>	165,0	193,0	1390,0	28,0	1197,0	1225,0
питома вага, %	10,2	8,7	43,9	-1,5	35,2	33,7

*фінансова звітність ПАТ "Новоград-Волинський хлібозавод"

При цьому потрібно зіставити ставку пропонованої знижки за достроковий платіж або надбавку процента за відстрочку платежу з очікуваною віддачею коштів в операційній або інвестиційній діяльності підприємства.

У процесі аналізу рекомендується зіставити суми дебіторської та кредиторської заборгованості. В результаті може бути виявлено:

- збільшення або зменшення дебіторської заборгованості;
- збільшення або зменшення кредиторської заборгованості.

Як збільшення, так і зменшення дебіторської та кредиторської заборгованості можуть призвести до негативних наслідків фінансового стану підприємства.

Так, зменшення дебіторської заборгованості проти кредиторської може мати місце через погіршення стосунків з клієнтами, тобто через зменшення кількості покупців продукції.

Збільшення дебіторської заборгованості проти кредиторської може бути наслідком неплатоспроможності покупців.

Порівняльний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості ПАТ “Новоград-Волинський хлібозавод” наведено в табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Порівняння величини дебіторської та кредиторської заборгованості

Показник	Обсяг, тис. грн.			Абсолютне відхилення, тис. грн.		
	2013	2014	2015	2014-2013	2015-2014	2015-2013
Дебіторська заборгованість	1620,0	2222,0	3167,0	602,0	945,0	1547,0
Кредиторська заборгованість	2560,0	2051,0	2650,0	-509,0	599,0	90,0
Різниця	-940,0	171,0	517,0	1111,0	346,0	1457,0
Співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості	0,63	1,08	1,19	0,45	0,11	0,56

*фінансова звітність ПАТ “Новоград-Волинський хлібозавод”

Таким чином, як свідчать дані табл. 2.7, що загальна сума перевищення дебіторської заборгованості над кредиторською у 2014 р. становить 171,0 тис. грн., у 2015 р. – 517,0 тис. грн. Водночас у 2013 році спостерігається непокриття обсягів кредиторської заборгованості дебіторською, а саме – 940 тис. грн.

Друге місце за питомою вагою у структурі оборотних активів підприємства в 2015 р. займають запаси, аналіз яких здійснимо за допомогою табл. 2.8.

Дані табл. 2.8 дають змогу зауважити, що найбільшу питому вагу в складі запасів підприємства протягом 2013-2015 рр. мають виробничі запаси, величина яких протягом періоду коливається, а саме: у 2014 р. питома вага виробничих запасів зросла на 0,6% проти 2013 р., у 2015 р. порівняно з 2014 р. їх частка зменшилась на 0,1%. При цьому, якщо брати до співставності 2015 р. з 2013 р., то частка виробничих запасів коливається незначно і знаходиться на рівні близько 99%.

Другим елементом, який заслуговує на увагу при аналізі запасів ПАТ “Новоград-Волинський хлібо завод” є готова продукція. Її частка у загальному обсязі запасів у 2013-2015 рр. приблизно на рівні 0,6-1%%, а її динаміка протилежна змінам виробничих запасів.

Таблиця 2.8

Аналіз складу та структури запасів ПАТ “Новоград-Волинський хлібо завод”*

Показник	2013 р.		2014 р.		2015 р.	
	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %
Виробничі запаси	1143,0	98,8	1769,0	99,4	2156,0	99,3
Готова продукція	14,0	1,2	11,0	0,6	15,0	0,7
Разом матеріальних оборотних засобів	1157,0	100,0	1780,0	100,0	2171,0	100,0
Абсолютне відхилення						
Показник	2014-2013		2015-2014		2015-2013	
Виробничі запаси	626,0	0,6	387,0	-0,1	1013,0	0,5
Готова продукція	-3,0	-0,6	4,0	0,1	1,0	-0,5
Разом матеріальних оборотних засобів	623,0	*	391,0	*	1014,0	*

*фінансова звітність ПАТ “Новоград-Волинський хлібо завод”

Залишки готової продукції на складі ПАТ “Новоград-Волинський хлібо завод” не можуть бути у значних обсягах через специфіку діяльності підприємства, оскільки хлібопекарська продукція є продукцією з нетривалими термінами зберігання.

Необхідною умовою виконання плану виробництва на підприємстві по виробництву продукції (товарів, робіт, послуг), зниженню її собівартості, зростанню прибутку і рентабельності є повне і своєчасне забезпечення підприємства сировиною і матеріалами необхідного асортименту і якості.

Аналіз стану та ефективності використання оборотних коштів підприємства має здійснюватись постійно і бути необхідною складовою фінансового аналізу.

Розрахуємо показники ефективності використання оборотних коштів ПАТ “Новоград-Волинський хлібо завод” (табл. 2.9).

Аналізуючи дані табл. 2.9, слід зазначити, що підприємство у 2015 р. покращило використання оборотних коштів порівняно з 2013 р., оскільки знизилась тривалість обертання коштів практично за всіма показниками, окрім виробничих запасів.

Таблиця 2.9

Показники ефективності використання оборотних коштів підприємства*

Показник	Тенденції змін	2013 р.	2014 р.	2015 р.	Абсолютне відхилення		
					2014-2013	2015-2014	2015-2013
1	2	3	4	5	7	8	9
Коефіцієнт оборотності оборотних коштів, об.	Збільшення	9,7	9,9	10,4	0,2	0,5	0,7
Тривалість одного обороту оборотних засобів, дн.	Зменшення	37	36	35	-1	-1	-2
Коефіцієнт оборотності виробничих запасів, об.	Зменшення	33,8	29,2	30,4	-4,6	1,2	-3,4
Тривалість одного обороту виробничих запасів, дн.	Збільшення	10	12	12	2	0	2
Коефіцієнт оборотності коштів у розрахунках, об.	Збільшення	33,3	49,0	56,7	15,7	7,7	23,4
Тривалість одного обороту коштів у розрахунках, дн.	Зменшення	11	7	6	-4	-1	-5
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості, об.	Збільшення	17,2	22,1	24,5	4,9	2,4	7,3
Тривалість одного обороту кредиторської заборгованості, дн.	Зменшення	21	16	15	-5	-1	-6
Коефіцієнт оборотності усіх активів, об.	Збільшення	3,8	4,0	4,8	0,2	0,8	1,0
Тривалість одного обороту усіх активів, дн.	Зменшення	95	90	75	-5	-15	-20

*фінансова звітність ПАТ “Новоград-Волинський хлібозавод”

Разом з тим, якщо порівнювати із 2013 р., то спостерігається майже за всіма показниками спостерігається поліпшення, тобто покращання платіжної дисципліни на підприємстві. Про це свідчить зниження тривалості обертання усіх видів активів підприємства.

2.2. Прагматизм фінансових результатів та рентабельності ПАТ “Новоград-Волинський хлібозавод”

Фінансові результати діяльності підприємства характеризуються приростом суми власного капіталу (чистих активів), основним джерелом якого є прибуток від операційної, інвестиційної, фінансової діяльності. Прибуток - це частина чистого доходу, який безпосередньо одержують підприємства після реалізації продукції як винагороду за вкладений капітал і ризик підприємницької діяльності. Обсяг прибутку, рівень рентабельності залежать від виробничої, постачальницької, маркетингової, збутової, інвестиційної і фінансової діяльності підприємства.

Основними завданнями аналізу фінансових результатів діяльності є: вивчення можливостей одержання прибутку відповідно до наявного ресурсного потенціалу підприємства і кон'юнктури ринку; систематичний контроль за процесом формування прибутку і зміною його динаміки; визначення впливу як зовнішніх, так і внутрішніх факторів на фінансові результати й оцінювання якості прибутку; виявлення резервів збільшення суми прибутку і підвищення рівня прибутковості бізнесу; оцінювання роботи підприємства з використання можливостей збільшення прибутку і рентабельності; вироблення рекомендацій з підвищення ефективності системи керування прибутком. Проаналізуємо динаміку фінансових результатів підприємства за допомогою аналітичної табл. 2.10.

Дані табл. 2.10 свідчать про зростання у 2015 р. чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) на 21387,0 тис. грн. або на 55,9% порівняно з 2013 р. Дане зростання відбулося за рахунок зростання у 2013-2015 рр. випуску та реалізації продукції. Відповідно збільшилась собівартість продукції на 13809,0 тис. грн. або на 53,4%.

Валовий прибуток від реалізації продукції зріс у 2015 р. порівняно з 2013 р. на 7578,0 тис. грн. або на 61,0%, що пояснюється більшими темпами зростання чистого доходу від реалізації продукції в порівнянні з темпами зростання собівартості продукції.

Таблиця 2.10

Аналіз фінансових результатів діяльності підприємства*

Показник	Обсяг, тис. грн.			Абсолютне відхилення, тис. грн.			Темп зростання (зниження), %		
	2013	2014	2015	2014- 2013	2015- 2014	2015- 2013	2014- 2013	2015- 2014	2015- 2013
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	38281,0	42564,0	59668,0	4283,0	17104,0	21387,0	11,2	40,2	55,9
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	25853,0	29684,0	39662,0	3831,0	9978,0	13809,0	14,8	33,6	53,4
Валовий прибуток (збиток)	12428,0	12700,0	20006,0	272,0	7306,0	7578,0	2,2	57,5	61,0
Інші операційні доходи	267,0	497,0	786,0	230,0	289,0	519,0	86,1	58,1	194,4
Адміністративні витрати	2424,0	2419,0	2859,0	-5,0	440,0	435,0	-0,2	18,2	17,9
Витрати на збут	7108,0	8097,0	10563,0	989,0	2466,0	3455,0	13,9	30,4	48,6
Інші операційні витрати	1256,0	1528,0	2415,0	272,0	887,0	1159,0	21,7	58,0	92,3
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток (збиток)	1907,0	1153,0	4955,0	-754,0	3802,0	3048,0	-39,5	329,7	159,8
Інші фінансові доходи	67,0	43,0	65,0	-24,0	22,0	-2,0	-35,8	51,2	-3,0
Фінансові витрати	14,0	102,0	98,0	88,0	-4,0	84,0	628,6	-3,9	600,0
Фінансовий результат до оподаткування:									
прибуток (збиток)	1960,0	1094,0	4922,0	-866,0	3828,0	2962,0	-44,2	349,9	151,1
Витрати (дохід) з податку на прибуток	-521,0	-367,0	-919,0	154,0	-552,0	-398,0	29,6	-150,4	-76,4
Чистий фінансовий результат: прибуток (збиток)	1439,0	727,0	4003,0	-712,0	3276,0	2564,0	-49,5	450,6	178,2

*фінансова звітність ПАТ «Новоград-Волинський хлібозавод»

З проведеного аналізу фінансових результатів діяльності підприємства видно, що відбулось зростання величини отриманого чистого прибутку протягом 2013-2015 рр. на 2564,0 тис. грн. або на 178,2%. Хоча спостерігалось скорочення його обсягів в 2014 році на 450,6%.

Також, не менш важливим є здійснення факторного аналізу формування чистого прибутку підприємства (табл. 2.11).

Таблиця 2.11

Факторний аналіз чистого прибутку ПАТ “Новоград-Волинський хлібозавод” за 2013-2015 рр.*

Рік	Сукупний дохід, тис. грн.	Сукупні витрати, тис. грн.	Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	Зростання (зменшення) чистого прибутку, тис. грн.		
				Всього	за рахунок зростання (зменшення) сукупного доходу, тис. грн.	за рахунок зменшення (зростання) сукупних витрат, тис. грн.
2013	38615,0	37176,0	1439,0	*	*	*
2014	43104,0	42377,0	727,0	-712,0	4489,0	5201,0
2015	60519,0	56515,0	4003,0	3276,0	17415,0	14138,0

*фінансова звітність ПАТ “Новоград-Волинський хлібозавод”

Факторний аналіз чистого прибутку підприємства за даними табл. 2.11 показав, що протягом аналізованого періоду зростання чистого прибутку відбулось у 2015 р. за рахунок зростання сукупних доходів на 17415,0 тис. грн. із одночасним зростанням сукупних витрат на 14138,0 тис. грн. Проте, сукупні доходи зростали значно швидшими темпами, ніж сукупні витрати, тому це призвело до зростання чистого прибутку на 3276,0 тис. грн.

Водночас, у 2014 р. спостерігається зростання обсягів сукупних доходів на 4489,0 тис. грн. із одночасним зростанням сукупних витрат на 5201,0 тис. грн., які зросли у значно більшому ступені, ніж сукупні доходи і це призвело до зменшення обсягу чистого прибутку на 712,0 тис. грн.

Від величини виручки залежить не тільки внутрішньовиробниче відшкодування витрат і формування прибутку, а й своєчасність і повнота податкових платежів, погашення банківських кредитів, які впливають на рівень

виплачених відсотків, що в кінцевому рахунку позначається на фінансовому результаті діяльності підприємства. Витрати - грошове вираження витрат виробничих факторів, необхідних для здійснення підприємством виробничої і комерційної діяльності. Вони проявляються в показниках собівартості виробництва і продукції. Витрати, що включаються до складу собівартості, класифікуються за рядом ознак.

Групування витрат за економічними елементами відбиває їхній розподіл за економічним змістом незалежно від форми використання у виробництві. Групування витрат за елементами використовується для складання кошторису витрат на виробництво, а на підприємствах, що виробляють однорідну продукцію і для обліку витрат на виробництво. Застосовується наступне угруповання: матеріальні витрати; витрати на оплату праці; відрахування на соціальні заходи; амортизація основних засобів і нематеріальних активів; інші операційні витрати.

Аналіз складу та структури витрат на виробництво продукції за елементами проведемо за табл. 2.12.

Як свідчать дані табл. 2.12 загальний обсяг витрат на виробництво продукції у 2015 р. зріс на 18893,0 тис. грн. порівняно з 2013 р. Таке зростання відбулось під впливом зміни величини найбільшого (за питомою вагою) елемента операційних витрат - матеріальних затрат, які зросли на 14064,0 тис. грн., що призвело до зростання його частки у загальному обсязі витрат до 65,1% - на 14,8%.

Також зросли витрати на оплату праці та відрахування на соціальні заходи – на 2911,0 тис. грн. та 183,0 тис. грн. відповідно. Однак, частка цих витрат зменшується впродовж трьох років на 3,3% та 3%. Спостерігається протягом аналізованого періоду зростання обсягів амортизаційних відрахувань на 461,0 тис. грн. та інших операційних витрат на 1274,0 тис. грн., що призвело до збільшення питомої ваги останніх у загальному обсязі на 1,5% у 2015 р. проти 2013 р.

Також під час аналізу динаміки витрат підприємства доцільно здійснювати факторний аналіз впливу окремих елементів на кінцевий результат. Такий аналіз проведемо за допомогою методу ланцюгових підстановок. Сутність цього методу

полягає в тому, що у вихідну базову формулу для визначення результуючого показника підставляється звітне значення першого досліджуваного фактора.

Таблиця 2.12

Аналіз складу та структури затрат на виробництво продукції

ПАТ “Новоград-Волинський хлібозавод” за 2013-2015 рр.*

Показник	Обсяг, тис. грн.			Абсолютне відхилення, тис. грн.		
	2013	2014	2015	2014-2013	2015-2014	2015-2013
Матеріальні затрати	22068,0	26191,0	36132,0	4123,0	9941,0	14064,0
у % до підсумку	60,3	62,5	65,1	2,2	2,6	4,8
Витрати на оплату праці	9234,0	10017,0	12145,0	783,0	2128,0	2911,0
у % до підсумку	25,2	23,9	21,9	-1,3	-2,0	-3,3
Відрахування на соціальні заходи	3626,0	3638,0	3809,0	12,0	171,0	183,0
у % до підсумку	9,9	8,7	6,9	-1,2	-1,8	-3,0
Амортизація	926,0	1036,0	1387,0	110,0	351,0	461,0
у % до підсумку	2,5	2,5	2,5	0,0	0,0	0,0
Інші операційні витрати	752,0	1026,0	2026,0	274,0	1000,0	1274,0
у % до підсумку	2,1	2,4	3,6	0,3	1,2	1,5
Разом	36606,0	41908,0	55499,0	5302,0	13591,0	18893,0
Сума витрат операційної діяльності на 1 грн. реалізованої продукції	0,96	0,98	0,93	0,02	-0,05	-0,03

*фінансова звітність ПАТ “Новоград-Волинський хлібозавод”

Отриманий результат порівнюється з базовим значенням результуючого показника, і це дає оцінку впливу першого фактора. Далі в отриману при розрахунку формулу підставляється звітне значення наступного досліджуваного фактора. Порівняння отриманого результату з попереднім дає оцінку впливу другого фактору. Процедура повторюється до тих пір, поки у вихідну базову формулу не буде підставлено фактичне значення останнього з факторів, введених у модель.

При використанні методу ланцюгових підстановок результати багато в чому залежать від послідовності підстановки чинників. Існує правило: спочатку оцінюється вплив кількісних факторів, що характеризують вплив екстенсивності, а потім - якісних факторів, що характеризують вплив інтенсивності. Розрахунки проведемо в табл. 2.13.

Таблиця 2.13

Аналіз впливу окремих факторів на величину загальних витрат підприємства

Номер підстановки	Фактори впливу, тис. грн.					Результат	Відхилення
	Матеріальні затрати	Витрати на оплату праці	Відрахування на соціальні заходи	Амортизація	Інші операційні витрати		
2013-2014							
0	22068,0	9234,0	3626,0	926,0	752,0	36606,0	-
1	26191,0	9234,0	3626,0	926,0	752,0	40729,0	4123,0
2	26191,0	10017,0	3626,0	926,0	752,0	41512,0	783,0
3	26191,0	10017,0	3638,0	926,0	752,0	41524,0	12,0
4	26191,0	10017,0	3638,0	1036,0	752,0	41634,0	110,0
5	26191,0	10017,0	3638,0	1036,0	1026,0	41908,0	274,0
Баланс факторів							5302,0
2014-2015							
0	26191,0	10017,0	3638,0	1036,0	1026,0	41908,0	-
1	36132,0	10017,0	3638,0	1036,0	1026,0	51849,0	9941,0
2	36132,0	12145,0	3638,0	1036,0	1026,0	53977,0	2128,0
3	36132,0	12145,0	3809,0	1036,0	1026,0	54148,0	171,0
4	36132,0	12145,0	3809,0	1387,0	1026,0	54499,0	351,0
5	36132,0	12145,0	3809,0	1387,0	2026,0	55499,0	1000,0
Баланс факторів							13591,0

На підставі аналізу впливу окремих факторів на величину загальних витрат протягом 2013-2015 років ми можемо зробити висновок згідно даних табл. 2.13, що у 2014 р. проти 2013 р. спостерігається зростання за всіма статтями витрат, в результаті чого відбулось зростання загального обсягу витрат на 5302,0 тис. грн.

У 2015 р. відбувається значний вплив зростання обсягів матеріальних затрат на 9941,0 тис. грн. проти попереднього року, що призвело до збільшення загального обсягу витрат на 13591,0 тис. грн.

Співвідношення прибутку з авансованою вартістю або поточними витратами характеризує таке поняття, як рентабельність. У найширшому, найзагальнішому розумінні рентабельність означає прибутковість або дохідність виробництва і реалізації всієї продукції (робіт, послуг) чи окремих видів її; дохідність підприємств, організацій, установ у цілому як суб'єктів господарської діяльності; прибутковість різних галузей економіки.

Розрахуємо показники рентабельності ПАТ “Новоград-Волинський хлібозавод” (табл. 2.14).

Таблиця 2.14

Показники рентабельності підприємства за 2013-2015 роки

Показник	%			Абсолютне відхилення, %		
	2013	2014	2015	2014-2013	2015-2014	2015-2013
Рентабельність активів	14,5	6,9	32,3	-7,6	25,4	17,8
Рентабельність власного капіталу	19,2	9,7	43,7	-9,5	34,0	24,5
Рентабельність продажу	3,8	1,7	6,7	-1,9	5,0	2,9
Рентабельність оборотних активів	36,4	17,0	69,7	-19,4	52,7	33,3
Рентабельність необоротних активів	24,0	41,7	60,3	17,7	18,6	36,3
Рентабельність операційних витрат	5,2	2,7	8,9	-2,5	6,2	3,7
Рентабельність основних засобів	24,2	11,8	60,8	-12,4	49,0	36,6

Аналізуючи дані табл. 2.14, ми спостерігаємо рентабельну діяльності підприємства протягом усього періоду 2013-2015 рр. При цьому, у 2015 р.

спостерігається значне покращання показників рентабельності проти 2014 р., у якому спостерігається значне зниження рентабельності за всіма її показниками (крім рентабельності необоротних активів) у зв'язку із зниженням обсягів чистого прибутку підприємства. Наведені дані свідчать про поліпшення у 2015 р. ефективності операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства.

2.3. Оцінка фінансової стійкості та ліквідності підприємства

Фінансова стійкість підприємства є однією з найважливіших характеристик фінансового стану підприємства. Вона пов'язана з рівнем залежності від кредиторів та інвесторів і характеризується співвідношенням власних і залучених коштів. Цей показник дає загальну оцінку фінансової стабільності.

Фінансова стійкість – це такий стан фінансових ресурсів підприємства, за якого раціональне розпорядження ними є гарантією наявності власних коштів, стабільної прибутковості та забезпечення процесу розширеного відтворення.

У системі складових елементів фінансової стабільності підприємства фінансова стійкість займає одне із головних місць. Тому необхідним є пошук шляхів досягнення певного ступеня фінансової стійкості підприємства. Для забезпечення фінансової стабільності функціонування підприємства у перспективі необхідно визначати конкретний рівень фінансової стійкості та здійснювати її кількісну оцінку. Велике значення мають визначення «певного ступеня» фінансової стійкості, низки чинників, що обумовлюють межу стійкості, обґрунтованості методичних підходів до її оцінки, особливо в умовах економіки кризового періоду. Проаналізуємо абсолютні і відносні показники фінансової стійкості підприємства (табл. 2.15 та 2.16).

За даними табл. 2.15 можна дійти висновку про недостатність власних оборотних коштів у фінансуванні оборотних активів ПАТ “Новоград-Волинський хлібо завод” у 2014 році в розмірі 830,0 тис. грн.

Таблиця 2.15

Аналіз абсолютних показників фінансової стійкості ПАТ “Новоград-Волинський хлібозавод”*

Показники	Обсяг, тис. грн.			Абсолютне відхилення, тис. грн.		
	2013	2014	2015	2014-2013	2015-2014	2015-2013
1. Власний капітал	7654,0	7301,0	11013,0	-353,0	3712,0	3359,0
2. Необоротні активи	6117,0	6351,0	6926,0	234,0	575,0	809,0
3. Власні обігові кошти	1537,0	950,0	4087,0	-587,0	3137,0	2550,0
4. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	328,0	120,0	0,0	-208,0	-120,0	-328,0
5. Наявність власних і довгострокових джерел покриття запасів	1865,0	1070,0	4087,0	-795,0	3017,0	2222,0
6. Короткострокові кредити	0,0	805,0	0,0	805,0	-805,0	0,0
7. Зальний обсяг основних джерел покриття запасів	1865,0	1875,0	4087,0	10,0	2212,0	2222,0
8. Запаси	1157,0	1780,0	2171,0	623,0	391,0	1014,0
9. Надлишок (+) або нестача (-) власних оборотних коштів	380,0	-830,0	1916,0	-1210,0	2746,0	1536,0
10. Надлишок (+) або нестача (-) власних коштів і довгострокових зобов'язань	708,0	-710,0	1916,0	-1418,0	2626,0	1208,0
11. Надлишок (+) або нестача (-) основних джерел покриття запасів	708,0	95,0	1916,0	-613,0	1821,0	1208,0
12. Запас стійкості фінансового стану, днів	7	1	12	-6	11	5
13. Надлишок (+) або нестача (-) коштів на 1 грн. запасів, коп.	0,6	0,05	0,9	-0,55	0,85	0,3

*фінансова звітність ПАТ “Новоград-Волинський хлібозавод”

Крім того, спостерігається нестача власних коштів і довгострокових зобов'язань у 2014 р. в сумі 710,0 тис. грн.

Запас стійкості фінансового стану в днях має позитивне значення протягом 2013-2015 рр. Однак, у 2014 р. спостерігається погіршення даного показника на 6 днів.

У процесі функціонування підприємство може мати різну фінансову стійкість, яку поділяють на чотири типи. Для зручності визначення типу фінансової стійкості доцільно представити розраховані показники в табл. 2.16.

Таблиця 2.16

Визначення типу фінансової стійкості підприємства

Тип фінансової стійкості	Розрахунок	2013 р.	2014 р.	2015 р.
Абсолютна стійкість	$33 < K_{\text{ВО}}$	1157,0<1537,0	1780,0>950,0	2171,0<4087,0
Нормальна стійкість	$33 < K_{\text{ВО}}+K_{\text{ДП}}$	1157,0<1865,0	1780,0>1070,0	2171,0<4087,0
Нестійкий фінансовий стан	$33 < K_{\text{ВО}}+K_{\text{ДП}}+K_{\text{КК}}$	1157,0<1865,0	1780,0<1875,0	2171,0<4087,0
Кризовий фінансовий стан	$33 > K_{\text{ВО}}+K_{\text{ДП}}+K_{\text{КК}}$	1157,0<1865,0	1780,0<1875,0	2171,0<4087,0

Отже, за у 2013 р. підприємство мало абсолютну фінансову стійкість. У 2014 р. підприємство мало нестійкий фінансовий стан. Однак в 2015 р. фінансова стійкість знову є абсолютною. Таким чином, для забезпечення запасів і затрат не вистачало джерел їх формування, а отже, підприємству загрожувало банкрутство. Тому керівництву підприємства необхідно впровадити заходи щодо поліпшення фінансової стійкості.

Основними шляхами поліпшення та підтримання фінансового становища на підприємстві є: збільшення власного капіталу; зниження величини необоротних активів підприємства за рахунок продажу або передачі в оренду основних засобів, що не використовуються на підприємстві; скорочення величини матеріально-виробничих запасів до оптимального рівня (до розміру поточного та страхового запасів).

Крім аналізу абсолютних показників варто використовувати аналіз відносних величин. Відносні показники фінансової стійкості характеризують ступінь залежності підприємства від зовнішніх кредиторів. Власники підприємства зацікавлені в оптимізації власного капіталу та в мінімізації позикових ресурсів у загальному обсязі джерел фінансування. Кредитори оцінюють фінансову стійкість позичальника за величиною власного капіталу й можливістю попередження банкрутства.

За допомогою аналізу коефіцієнтів можна виявити сильні й слабкі позиції підприємства. Управлінці використовують ці дані для контролю діяльності підприємства, щоб не допустити банкрутства. Важливим є й те, що аналіз коефіцієнтів дає змогу ліпше зрозуміти взаємозв'язок між балансом і звітом про доходи. Аналіз відносних показників підприємства наведено в табл. 2.17.

Виходячи з аналізу (табл. 2.17), тенденцію до покращання мають такі показники, як коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів, який у 2015 р. дорівнює 0 проти попередніх періодів. Коефіцієнт мобільності також перевищує рекомендоване значення 0,5 протягом аналізованого періоду і становить 1,1.

Коефіцієнти фінансової залежності також у 2015 р. показав непогані результати і свідчить про зменшення ступеня залежності підприємства від зовнішніх кредиторів. Водночас, коефіцієнт реальної вартості основних засобів має від'ємне значення і не досягає рекомендоване значення, на що треба звернути увагу керівництву ПАТ “Новоград-Волинський хлібозавод”.

Отже, проведений аналіз показав, що, в основному, протягом 2013-2014 рр. на підприємстві спостерігається погіршення показників фінансової стійкості. Водночас в 2015 р. порівняно із 2013 р. прослідковується протилежна динаміка, за якої усі показники фінансової стійкості покращуються. Дії керівництва мають бути спрямовані на підвищення фінансової стійкості і зменшення ступеня фінансових ризиків.

**Аналіз відносних показників фінансової стійкості ПАТ “Новоград-
Волинський хлібозавод”**

Показник	2015 р.	Прогнозний період	Абсолютне відхилення	Рекомендоване значення
Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами	0,5	0,55	-0,05	>0,5
Коефіцієнт забезпечення запасів власними коштами	1,9	1,9	0,0	>0,8
Коефіцієнт реальної вартості основних засобів	-0,15	0,4	-0,55	0,3-0,5
Коефіцієнт реальної вартості основних засобів і запасів	0,45	0,76	-0,31	0,8
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,37	0,5	-0,13	>0,5
Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	0,0	0,0	0,0	Зменшення
Коефіцієнт мобільності	1,1	0,5	0,6	>0,5
Індекс постійного активу	0,63	0,5	0,13	Зменшення
Коефіцієнт фінансової незалежності	0,77	0,8	-0,03	>0,5
Коефіцієнт фінансового ризику	0,3	0,2	0,1	<0,2
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	0,23	0,2	0,03	<1,0
Коефіцієнт інвестування	1,6	1,6	0,0	-

На сучасному етапі підприємствам доцільно звернути увагу на такі внутрішні фактори забезпечення запасу фінансової міцності та беззбиткової діяльності: вартість сировини, її доступність, стосунки з постачальниками; величина і структура витрат виробництва відносно конкурентів; номенклатура товарів (послуг) і можливості їх розширення; життєвий цикл основних продуктів; цінова політика і гнучкість встановлення цін; можливість отримання кредитів; оборотний капітал, його гнучкість; витрати обігу та можливості їх зниження; можливість використання альтернативних фінансових стратегій; досвід та персональна кваліфікація працівників; форми та методи матеріального стимулювання.

Запас фінансової міцності є важливим показником динамічної та перспективної діяльності підприємства. По суті – це критичною точка, яка визначає кризовий обсяг виробництва. Запас фінансової міцності підприємства

визначається різницею між обсягом випуску продукції за фактом і обсягом випуску в беззбиткової точці. Зазвичай вираховується відсоток запасу міцності по відношенню до фактичного обсягу продукції, що випускається.

Здійснимо аналіз беззбитковості виробництва продукції (табл. 2.18), беручи за увагу не повну, а виробничу собівартість, тобто проаналізуємо та спрогнозуємо критичну межу, при якій валовий прибуток = 0.

Отже, протягом аналізованого періоду обсяг випуску продукції, за якого підприємство отримує «нульовий» прибуток постійно зростає, а саме: у 2014 р. на 565,1 тис. грн. порівняно з 2013 р., у 2015 р. на 984,0 тис. грн. порівняно з 2014 р. Таким чином, у 2015 р. при випуску 10609,9 т хлібобулочних виробів ПАТ «Новоград-Волинський хлібо завод», діяльність підприємства є беззбитковою. Кожна одиниця продукції, продана вище точки беззбитковості, дає підприємству прибуток.

Таблиця 2.18

Розрахунок точки беззбитковості ПАТ «Новоград-Волинський хлібо завод»

№ з/п	Показники	Обсяг, тис. грн.			Абсолютне відхилення, тис. грн.		
		2013	2014	2015	2014-2013	2015-2014	2015-2013
1	Обсяг реалізації продукції, т	7054,8	7668,5	10609,9	613,7	2941,4	3555,1
2	Ціна реалізації, тис. грн.	6,545	6,676	6,742	0,131	0,066	0,197
3	Змінні витрати на одиницю продукції, тис. грн.	3,128	3,415	3,405	0,287	-0,01	0,277
4	Змінні витрати на весь випуск продукції, тис. грн.	22068,0	26191,0	36132,0	4123,0	9841,0	14064,0
5	Постійні витрати, тис. грн.	14538,0	15717,0	19367,0	1179,0	3650,0	4829,0
6	Точка беззбитковості, т	4254,6	4819,7	5803,7	565,1	984,0	1549,1

Якщо обсяг реалізації продукту нижче точки беззбитковості, то це означає, що виробництво даного виду продукції є для підприємства збитковим. Однак не слід відразу ж відмовлятися від такого продукту, тому що тоді постійні витрати розподіляться між продуктами, що залишилися, і вони стануть менш прибутковими або навіть збитковими.

Для обчислення точки беззбитковості у грошових одиницях та визначення запасу фінансової стійкості підприємства складемо табл. 2.19.

Таблиця 2.19

**Розрахунок запасу фінансової стійкості ПАТ “Новоград-Волинський
хлібозавод”**

Показник	2013 р.	2014 р.	2015 р.	Абсолютне відхилення		
				2014-2013	2015-2014	2015-2013
Виручка від реалізації продукції, тис. грн.	46174,0	51195,0	71532,0	5021,0	20337,0	25358,0
Змінні витрати, тис. грн.	22068,0	26191,0	36132,0	4123,0	9841,0	14064,0
Валова маржа (маржинальний прибуток), тис. грн.	24106,0	25004,0	35400,0	898,0	10396,0	11294,0
Постійні витрати, тис. грн.	14538,0	15717,0	19367,0	1179,0	3650,0	4829,0
Коефіцієнт валової маржі, %	52,2	48,8	49,5	-3,4	0,7	-2,7
Поріг рентабельності, тис. грн.	27850,6	32206,9	39125,2	4401,3	6918,3	11274,6
Запас фінансової стійкості, тис. грн.	18323,4	18988,1	32406,8	664,7	13418,7	14083,4
Запас фінансової стійкості, %	39,7	37,1	45,3	-2,3	12,9	0,1

Отже, підприємство при доході 39125,2 тис. грн. змогло покрити постійні витрати у 2015 р., але прибуток був нульовий. Також, дані табл. 2.19 показують, що підприємство підвищило отриманий обсяг виручки від реалізації у вартісному вираженні до 71532,0 тис. грн. за рахунок зростання ціни на продукцію. Водночас, запас фінансової стійкості підприємства у 2015 р. зростав на 12,9% або на 13418,7 тис. грн. порівняно з попереднім роком.

На таке незначне зростання мало значний вплив несприятлива політична ситуація в країні та наростання економічної кризи, що проявляється, в першу чергу, у зростанні ціни на енергоресурси та паливно-мастильні матеріали. Таке зростання призвело до збільшення ціни одиниці продукції. Крім того, значно впливало зростання рівня безробіття в країні та зниження платоспроможного населення. Також, підприємцям необхідно дотримуватися наступного правила: виручка повинна перевищувати поріг рентабельності, а товарів має бути вироблено більше їх порогового значення. У такому випадку буде гарантовано відбуватиметься зростання прибутку.

Ліквідність балансу – це рівень покриття зобов'язань підприємства його активами, строк перетворення яких на гроші відповідає строкам погашення зобов'язань.

Ліквідність підприємства, як відомо, можна оперативно визначити за допомогою коефіцієнтів ліквідності. Коефіцієнти ліквідності можуть бути різними за назвою, але сутність їх в основному однакова як на українських підприємствах, так і в зарубіжних фірмах та компаніях. Аналізуючи ліквідність підприємства варто скористатись наступними показниками (табл. 2.20).

Таблиця 2.20

**Аналіз ліквідності ПАТ “Новоград-Волинський хлібозавод”
за 2013-2015 роки**

Показник	Рекомендоване значення	2013 р.	2014 р.	2015 р.	Абсолютне відхилення		
					2014-2013	2015-2014	2015-2013
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,2-0,35	0,65	0,01	0,62	-0,64	0,61	-0,03
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,6 – 0,8	1,27	0,78	1,57	-0,49	0,79	0,3
Коефіцієнт поточної ліквідності	1,0 – 2,0	1,71	1,39	2,23	-0,32	0,84	0,52
Показник платоспроможності (автономії)	>0,5	0,72	0,70	0,77	-0,02	0,07	0,05

Аналіз (табл. 2.20) показує, що не усі розраховані показники ліквідності підприємства відповідають своїм нормативним значенням. Так, коефіцієнт абсолютної ліквідності має тенденцію до покращання у 2015 р. і він зростає на 0,61 пп. порівняно з 2014 р. Проте, динаміка даного показника свідчить про можливість покривати негайно короткострокові зобов'язання.

Коефіцієнт швидкої ліквідності дозволяє оцінити можливість погашення підприємством короткострокових зобов'язань у випадку його критичного стану. Даний коефіцієнт також досягає свого нормативного значення у 2014 р., і навіть його перевищує в 2013 р. і 2015 р. та показує можливість підприємства щодо розрахунку по короткострокових зобов'язаннях.

Коефіцієнт поточної ліквідності показує, що протягом 2013-2015 рр.

знаходиться в межах нормативного значення та свідчить про здатність підприємства щодо покриття зобов'язань за рахунок тільки оборотних активів. Варто відмітити підвищення даного показника протягом аналізованого періоду.

Висновки до розділу 2

1. Проаналізувавши джерела формування капіталу ПАТ “Новоград-Волинський хлібозавод” та напрями його розміщення можна зробити висновок, що загальна величина капіталу підприємства протягом всього періоду, що аналізується має тенденцію до зростання у 2015 р. проти 2013 р. на 3718,0 тис. грн., хоча у 2014 р. помітне зменшення величини загального капіталу на 214,0 тис. грн. проти 2013 р. Таке зростання протягом аналізованого періоду відбувалося головним чином за рахунок значного збільшення власного капіталу, що випереджало зростання позикових коштів: у 2015 р. порівняно з 2013 р. власний капітал зріс на 3359,0 тис. грн. (43,9%), у 2014 р. порівняно з 2013 р. зменшився на 353,0 тис. грн. (4,6%), у 2015 р. спостерігається зростання на 3712,0 тис. грн. (50,8%) проти попереднього року.

2. Найбільшу питому вагу у структурі власного капіталу підприємства у 2013-2015 рр. займає нерозподілений прибуток, частка якого коливається аналогічно до динаміки обсягів і становить 86,9%, 86,3% та 90,0% відповідно, зважаючи на незмінні обсяги інших складових власного капіталу. У структурі позикового капіталу, найбільша питома вага припадає в 2013-2015 рр. на поточні зобов'язання і забезпечення. Крім того, протягом аналізованого періоду спостерігається зростання їх питомої ваги з 89% до 100%. Найменша частка серед всіх зобов'язань підприємства припадає на поточне забезпечення та інші поточні зобов'язання. При цьому спостерігається тенденція до зростання частки цих складових поточних зобов'язань і забезпечень. Так, якщо в 2013 році на поточне забезпечення припадало 1,2%, то в 2015 році – 13,1%. Інші поточні зобов'язання склали в 2013 році 1,6%, то в 2015 році – 7,3%.

3. Станом на кінець 2015 р. підприємство володіло оборотними активами в розмірі 7417,0 тис. грн. Порівняно з 2013 р. їх сума зросла на 64,5%. Водночас, порівняно з 2013 р. констатовано зниження оборотних активів в 2014 р. на 448,0 тис. грн. Разом із цим у 2015 р. спостерігається деяке зростання обсягів оборотних засобів на підприємстві на 82,7% проти попереднього року. На негативну динаміку оборотних активів у 2014 р. в порівнянні з 2013 р. вплинуло зниження обсягів грошових коштів та їх еквівалентів на 1685,0 тис. грн., що свідчить про зниження ліквідності підприємства.

4. Простежується зростання у 2015 р. чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) на 21387,0 тис. грн. або на 55,9% порівняно з 2013 р., що відбулося за рахунок зростання у 2013-2015 рр. випуску та реалізації продукції. Відповідно збільшилась собівартість продукції на 13809,0 тис. грн. або на 53,4%.

5. Валовий прибуток від реалізації продукції зріс у 2015 р. порівняно з 2013 р. на 7578,0 тис. грн. або на 61,0%, що пояснюється більшими темпами зростання чистого доходу від реалізації продукції в порівнянні з темпами зростання собівартості продукції. Відбулось зростання величини отриманого чистого прибутку протягом 2013-2015 рр. на 2564,0 тис. грн. або на 178,2%. Хоча спостерігалось скорочення його обсягів в 2014 році на 450,6%.

6. Спостерігаємо рентабельну діяльність підприємства протягом усього періоду 2013-2015 рр. При цьому, у 2015 р. спостерігається значне покращання показників рентабельності проти 2014 р., у якому спостерігається значне зниження рентабельності за всіма її показниками (крім рентабельності необоротних активів) у зв'язку із зниженням обсягів чистого прибутку підприємства. Наведені дані свідчать про поліпшення у 2015 р. ефективності операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ЗМІЦНЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В КОНТЕКСТІ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТРУМЕНТАРІЮ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

3.1. Шляхи забезпечення фінансової стійкості підприємства за допомогою інструментів фінансового менеджменту

У сучасних економічних умовах суб'єкти господарювання самостійно планують і здійснюють фінансово-економічну діяльність. При цьому найбільша увага приділяють забезпеченню і прогнозуванню можливостей економічного зростання, що є неможливим без визначення таких базових характеристик, як платоспроможність або фінансова стійкість.

Фінансова стійкість підприємства є однією з головних умов успішної і стабільної роботи підприємства в ринкових умовах. Якщо підприємство фінансово стійке, платоспроможне, то воно має низку переваг перед іншими підприємствами такого ж профілю при отриманні кредитів, залученні інвестицій, у виборі постачальників і в підборі кваліфікованих кадрів. Чим вище стійкість підприємства, тим більше воно незалежне від несподіваних змін ринкової кон'юнктури і, отже, тим менше ризик банкрутства.

Дослідження питання підвищення фінансової стійкості є актуальним, оскільки в даний час головною проблемою ефективного функціонування підприємств хлібопекарської промисловості є низький рівень їх фінансової стійкості. Виступаючи дієвим інструментом фінансового контролінгу, без якого неможливо налагодити ефективне антикризове фінансове управління фірмою, система завчасного попередження й реагування на погіршення фінансового стану суб'єкта підприємництва є специфічною інформаційною системою, покликаною своєчасно виявляти кризову ситуацію, що напряду або опосередковано загрожує його подальшому нормальному функціонуванню й навіть існуванню, та

оперативно сигналізувати про це менеджерському персоналу підприємства [34, с. 99].

Кризові явища становлять загрозу фінансової стійкості підприємств, але в умовах циклічного розвитку економіки їх виникнення закономірно. У зв'язку з цим необхідно виявлення економічних криз у фінансовій стійкості підприємства і своєчасне вжиття заходів з управління кризовими явищами, комплекс яких утворює управління фінансовою стійкістю. Таким чином, в умовах кризи планування дозволяє уникнути великих помилок в оцінці можливих альтернатив ринкової динаміки, поведінки конкурентів і партнерів на внутрішньому і зовнішніх ринках.

Ранжування цілей фінансового менеджменту відносно фінансової стійкості підприємств наведено в табл. 3.1 [15, 38].

Представлений в табл. 3.1 можливий вплив цілей фінансового менеджменту носить умовний характер і пояснюється обраною політикою управління фінансами підприємства (консервативна, раціональна або агресивна), залежно від якої будується система цілей фінансового менеджменту.

Процес управління фінансовою стійкістю - це сукупність циклічних дій, пов'язаних з виявленням факторів, що впливають на фінансову стійкість, з пошуком і організацією виконання прийнятих фінансових рішень.

Стратегічне управління фінансовою стійкістю повинно враховувати не тільки цілі фінансового менеджменту та тип фінансової політики, а й вид фінансової стійкості, який характерний для підприємства на даний момент часу. Фінансово стійкий стан підприємства дає можливість здійснювати активний розвиток підприємства (поєднання операцій з різним рівнем фінансового ризику, що дозволяє впроваджувати інновації, проводити модернізацію і технічне переозброєння підприємства).

В умовах стабільного фінансового стану доцільні заходи щодо підвищення рентабельності продажів, обережні вкладення в ризикові інвестиції, їх ранжування за ступенем терміновості здійснення. Підприємству, що знаходиться

в нестійкому фінансовому стані, при здійсненні вкладень доцільно віддавати перевагу менш ризиковим операціям і які мають найменший термін окупності.

Таблиця 3.1

Ранжування цілей фінансового менеджменту за ступенем впливу на фінансову стійкість підприємства

Вид цілей фінансового менеджменту	Цілі фінансового менеджменту	Можливий вплив на фінансову стійкість при досягненні цілі
Стратегічні	Лідерство на ринку	Негативний
	Максимізація вартості капіталу	Негативний
	Максимізація прибутку: - зростання рентабельності продажу; - зростання обсягів виробництва та реалізації	Позитивний Негативний
	Ефективне використання всіх видів ресурсів: - ефективність виробництва	Позитивний
	Уникнення банкрутства: - забезпечення стійкості функціонування підприємства; - досягнення раціонального співвідношення власних та позикових ресурсів	Позитивний Позитивний
Тактичні	Збалансованість сум та строків надходження та витрачання грошових ресурсів: - достатність обсягів грошових надходжень; - збільшення оборненості коштів підприємства	Позитивний Позитивний
	Мінімізація витрат (зниження собівартості продукції)	Позитивний

Основним стратегічним завданням фінансово нестійкого підприємства є стабілізація фінансового стану шляхом реструктуризації заборгованості, відстрочення платежів, продажу непрофільних активів.

Управління фінансовою стійкістю підприємства залежить від типу фінансової політики, що застосовується на підприємстві, оскільки від неї залежить допустимий рівень ризику і рентабельності, а також цільові показники фінансової стійкості [3, 86]. На рис. 3.1 представлено стратегічне управління фінансовою стійкістю підприємства.

Рис. 3.1. Забезпечення фінансової стійкості стратегічними інструментами фінансового менеджменту

Реалізуючи консервативну фінансову політику, підприємство при управлінні структурою джерел фінансування віддає перевагу власним джерелам фінансування, що обумовлює недостатній рівень рентабельності активів через відсутність ефекту фінансового важеля і високої ціни капіталу. Результатом даної фінансової політики є мінімізація втрати фінансової стійкості, однак в результаті недостатнього фінансування інвестиційної діяльності можливе зниження конкурентоспроможності продукції. Для збереження фінансової стійкості в довгостроковому періоді важливо регулювати відпускні ціни на готову продукцію шляхом мінімізації постійних витрат підприємства, а також активізувати заходи щодо просування продукції.

При проведенні помірної політики управління фінансами досягається позитивний ефект фінансового важеля, який обумовлює достатню фінансову стійкість підприємства і знижує середньозважену вартість капіталу. В умовах помірної політики управління фінансами підприємства отриманий прибуток спрямовується на інвестиційні проекти та створення резервних фондів. Даний тип політики є оптимальним, оскільки забезпечує досягнення цілей фінансового менеджменту з оптимальним рівнем ризику втрати фінансової стійкості і створює можливість формування запасу фінансової міцності на випадок несприятливого впливу зовнішніх факторів.

Характерна особливість агресивної політики управління фінансами полягає в низькій фінансовій стійкості підприємства, а під впливом негативних внутрішніх або зовнішніх факторів вона може призвести до банкрутства. При управлінні фінансовою стійкістю доцільно здійснювати реструктуризацію заборгованості, ранжувати інвестиційні проекти за ступенем релевантності та реалізовувати їх у цій послідовності. Вивільнені фінансові ресурси доцільно спрямувати на збільшення обсягу власного капіталу підприємства з метою підвищення фінансової стійкості.

До напрямів забезпечення фінансової стійкості інструментами тактичного фінансового менеджменту [26, 29] можна віднести вибір цільової структури фінансування оборотних коштів, встановлення принципів оптимізації політики

управління витратами (обґрунтованості, мінімізації, планування), який дозволяє уточнити заходи щодо досягнення цільової фінансової стійкості підприємств (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Тактичні інструменти забезпечення фінансової стійкості підприємства [26, 29]

Консервативна політика	Помірна політика	Агресивна політика
управління оборотними активами		
<ul style="list-style-type: none"> - забезпечується потреба в оборотних коштах за рахунок власного капіталу на рівні 50-70%; - 20-30% оборотних коштів фінансується за рахунок довгострокового позикового капіталу; - значні витрати власного капіталу на фінансування оборотних коштів; - мінімізація рівня дебіторської та кредиторської заборгованості; - максимізація грошових коштів підприємства 	<ul style="list-style-type: none"> - оборотні кошти фінансуються на 50% за рахунок власного і довгострокового позикового капіталу; - за рахунок короткострокового позикового капіталу - весь обсяг змінної їх частини оборотних засобів; - середній рівень витрат власного капіталу на фінансування оборотних коштів; - співставні темпи зростання і оборотності дебіторської заборгованості, мінімізація простроченої; - середній рівень обсягу грошових коштів підприємства 	<ul style="list-style-type: none"> - оборотні кошти фінансуються на 10-30% за рахунок власного і довгострокового позикового капіталу; - 90-70% в оборотних коштах фінансується за рахунок короткострокового позикового капіталу; - низький рівень витрат власного капіталу на фінансування оборотних коштів; - темпи зростання кредиторської заборгованості вище дебіторської; - мінімальний рівень грошових коштів
управління витратами – калькулювання собівартості продукції		
<ul style="list-style-type: none"> - зниження витрат за рахунок знижок постачальників на значний обсяг закупівлі; - зниження витрат на оплату праці за рахунок підвищення кваліфікації персоналу; - скорочення простоїв обладнання, здійснення повного циклу виробництва; 	<ul style="list-style-type: none"> - закупівля сировини і матеріалів з урахуванням можливого збою поставок продукції; - модернізація обладнання, що знижує потребу в трудових ресурсах; - виконання виробництва продукції із залученням зовнішніх фахівців; 	<ul style="list-style-type: none"> - жорстке нормування закупівель сировини, відсутність складських приміщень, розвинена логістика; - реінжиніринг бізнес-процесів; - використання аутсорсингу у виробництві продукції; - застосування прискореної амортизації в результаті закупівлі обладнання в лізинг

Управління витратами підприємства будується за наступними напрямками: планування витрат виходячи з цільового рівня рентабельності і прибутку підприємства (залежно від типу фінансової політики); нормування витрат і

калькулювання собівартості продукції з метою уникнення зайвого затоварення фінансових ресурсів; пошук можливостей зниження витрат (використання взаємозамінних комплектуючих, зменшення браку, скорочення простоїв устаткування, застосування енергоефективного обладнання).

Управління оборотними коштами підприємства являє собою управління їх кругообігом, в процесі якого ці кошти проходять три стадії: грошову, виробничу і товарну. Для забезпечення безперервного процесу виробництва на підприємстві оборотні кошти повинні знаходитися в достатній кількості в кожній з трьох стадій виробництва.

Мінімальна потреба в оборотних коштах покривається за рахунок власних оборотних коштів, розмір яких повинен складати не менше 10% від оборотних активів, а рекомендоване значення складає 50-70%. Додаткова потреба в оборотних коштах покривається за рахунок позикових коштів, які є платними, що призводить до зменшення прибутку підприємства, тому важливо враховувати їх вплив на фінансові результати підприємства.

Виділяють три підходи до фінансування активів: консервативний, помірний і агресивний. Консервативний підхід до фінансування оборотних активів припускає, що за рахунок власного і довгострокового позикового капіталу повинна фінансуватися постійна частина оборотних активів і приблизно половина змінної їх частини. Друга половина змінної частини оборотних активів повинна фінансуватися за рахунок короткострокового позикового капіталу. Така модель (тип політики) фінансування оборотних активів забезпечує високий рівень фінансової стійкості підприємства (за рахунок мінімального обсягу використання короткострокових позикових коштів), проте збільшує витрати власного капіталу на їх фінансування, що за інших рівних умов призводить до зниження рівня його рентабельності.

Помірний (або компромісний) підхід до фінансування оборотних активів припускає, що за рахунок власного і довгострокового позикового капіталу повинна фінансуватися постійна частина оборотних активів, в той час як за рахунок короткострокового позикового капіталу - весь обсяг змінної їх частини.

Така модель (тип політики) фінансування оборотних активів забезпечує прийнятний рівень фінансової стійкості підприємства та рентабельність використання власного капіталу, наближену до середньоринкової норми прибутку на капітал.

Агресивний підхід до фінансування оборотних активів припускає, що за рахунок власного і довгострокового позикового капіталу фінансується лише невелика частка постійної їх частини (не більше половини), у той час як за рахунок короткострокового позикового капіталу - переважна частка постійної і вся змінна частини оборотних активів. Така модель (тип політики) створює проблеми в забезпеченні поточної платоспроможності та фінансової стійкості підприємства. Разом з тим вона дозволяє здійснювати операційну діяльність з мінімальною потребою у власному капіталі, а отже, забезпечувати за інших рівних умов найбільш високий рівень його рентабельності.

Той чи інший тип політики фінансування відображає коефіцієнт чистих оборотних активів (чистого робочого капіталу) - мінімальне його значення характеризує здійснення підприємством політики агресивного типу, в той час як досить високе його значення (що прагне до одиниці) - політику консервативного типу.

Таким чином, формування відповідних принципів фінансування оборотних активів в остаточному підсумку визначає співвідношення між рівнем рентабельності використання власного капіталу і рівнем ризику зниження фінансової стійкості і платоспроможності підприємства, своєрідним барометром якого виступають сума і рівень чистих оборотних активів (чистого робочого капіталу).

Оскільки позитивним чинником фінансової стійкості є наявність джерел формування запасів, а негативним фактором - величина запасів, то основними способами виходу з нестійкого і кризового фінансового станів будуть: поповнення джерел формування запасів і оптимізація їх структури, а також обґрунтоване зниження рівня запасів. Цього можна досягти наступними способами:

- збільшення реального власного капіталу за рахунок збільшення розміру статутного капіталу, а також за рахунок накопичення нерозподіленого прибутку (застосовується в тому випадку, якщо підприємство не несе непокриті збитки за аналізований період, інакше особливих результатів дати не може);
- розробка грамотної фінансової стратегії підприємства, яка б дозволила підприємству залучати, як короткострокові, так і довгострокові позикові кошти, при цьому підтримуючи оптимальні пропорції між власним і позиковим капіталом;
- перегляд середньозважених величин запасів продукції на складах на день, тиждень, місяць. Зниження рівня запасів відбувається в результаті планування залишків запасів, а також реалізації невикористаних товарно-матеріальних цінностей. Завищений розмір запасів, впливає на кредиторську заборгованість, що відповідно несприятливо для підприємства.

Також позитивний вплив на покращення фінансової стійкості підприємства може надати: посилення роботи зі стягнення дебіторської заборгованості, в результаті якої відбувається підвищення частки грошових коштів, прискорення оборотності оборотних коштів, зростання забезпеченості власними оборотними засобами; прискорення оборотності дебіторської заборгованості і як наслідок більш ритмічні надходження коштів від дебіторів, збільшення «запасу міцності» за показниками платоспроможності тощо.

Отже, для підвищення фінансової стійкості підприємству необхідно вишукувати резерви по збільшенню темпів нагромадження власних джерел, забезпеченню матеріальних оборотних засобів власними джерелами. Крім того, необхідно знаходити найбільш оптимальне співвідношення фінансових ресурсів, при якому підприємство, вільно маневруючи грошовими коштами, здатне шляхом ефективного їх використання забезпечити безперебійний процес виробництва та реалізації продукції, а також витрати по його розширенню та оновленню.

3.2. Формування стратегії забезпечення фінансової стійкості ПАТ “Новоград-Волинський хлібокомбінат”

На сучасному етапі трансформації суспільства, коли в сукупному національному багатстві країни зростає доля людського капіталу, а розвиток підприємств стає можливим лише за умов створення нових знань та випуску високотехнологічної продукції з високими споживчими якістьми, питання фінансової стійкості стає основною умовою здійснення інноваційної діяльності. Стратегія розвитку підприємства в епоху когнітивної економіки вимагає значних довгострокових вкладень, що за умов відсутності фінансової стійкості підприємства стає не реальною. В умовах кризових явищ від фінансової стійкості напряму залежить перспективна платоспроможність підприємства.

Розробка фінансової стратегії забезпечення фінансової стійкості підприємства повинна бути пов'язана з формуванням стратегічних фінансових цілей, які визначаються з урахуванням загроз втрати фінансової стійкості підприємства і способів їх попередження.

Формування стратегії забезпечення фінансової стійкості підприємства має базуватися на корпоративних стратегіях розвитку з метою удосконалення управління капіталом і рухом коштів у довгостроковій перспективі. Вирішальною є головна стратегія, спрямованість якої впливає на зміст функцій управління стійким станом.

Враховуючи життєвий цикл підприємств, стратегія фінансової стійкості і методика її реалізації повинна бути такою, щоб підприємство могло в кожній точці зрілості мати нову стадію зародження конкурентних переваг. Тому в даний час для розробки фінансової стратегії підприємства використовуються спеціальні методики.

Апробація основних з них нами була проведена за даними ПАТ “Новоград-Волинський хлібокомбінат” з метою встановлення можливості їх застосування для розробки стратегії забезпечення фінансової стійкості підприємств:

1. Матриця фінансових стратегій Ж. Франсона та І. Романе.

2. Матриця фінансових стратегій, що формується на основі економічної доданої вартості та внутрішнього та сталого темпів зростання підприємства.

Матриця фінансових стратегій Ж. Франсона та І. Романа ґрунтується на розрахунку трьох коефіцієнтів:

результат господарської діяльності (РГД);

результат фінансової діяльності (РФД);

результат фінансово-господарської діяльності (РФГД).

Матриця допомагає спрогнозувати «критичний шлях» підприємства на майбутній час, намітити допустимі межі фінансового ризику і виявити поріг можливостей підприємства.

Квадрати 1, 2 і 3 (головна діагональ матриці) є зоною рівноваги. Над діагоналлю (квадрати 4, 5, 6) знаходиться зона успіхів, в якій значення показників позитивні і відбувається створення ліквідних засобів.

Чистий грошовий потік стійко позитивний, фінансовий ризик мінімальний. Під діагоналлю (квадрати 7, 8, 9) знаходиться зона дефіцитів, в ній відбувається споживання ліквідних засобів і значення показників негативні.

Розглянемо можливі положення підприємства на матриці фінансової стратегії і можливі шляхи їх зміни.

Квадрат 1. Батько сімейства. Темпи зростання обороту нижче за можливих. Існують резерви. Можливий перехід в квадрати 4, 2 і 7.

Квадрат 2. Стійка рівновага. У цій ситуації підприємство знаходиться в стані фінансової рівноваги і має найбільшу кількість можливих варіантів зміни фінансового положення: квадрати 1, 4, 7, 5, 3, 8.

Квадрат 3. Нестійка рівновага. Стан характеризується відсутністю власних вільних засобів і використанням повернутого капіталу. Ситуація може спостерігатися після виконання інвестиційного проекту. Можливі шляхи виходу 8, 2 і 5.

Квадрат 4. Рантьє. Наявність вільних засобів для здійснення проектів при використанні позикового капіталу. Перехід в квадрати 1, 2, 7.

Квадрат 5. Атака. Надлишок власних засобів, дозволяє розширити свій сегмент ринку. Перехід в 2 і 6.

Квадрат 6. Материнське суспільство. Надлишок ліквідних засобів. Компанія має можливість створення і фінансування дочірніх підрозділів, Перехід в 4 або 5.

Квадрат 7. Епізодичний дефіцит. Дефіцит ліквідних засобів через неспівпадіння термінів надходження і витрачання засобів. Перехід в 1, 2, 8.

Квадрат 8. Дилема. Є дефіцит ліквідних засобів, що частково покривається за рахунок запозичення. Перехід в 2, 7, 9.

Квадрат 9. Криза. Кризовий стан підприємства. Необхідність зменшувати усі інвестиції або дробити підприємство. Потреба у фінансовій підтримці. Можливий перехід в 8 або 7.

Проте, необхідно відзначити негативні тенденції, які можуть створити труднощі в перспективі. ПАТ «Новоград-Волинський хлібокомбінат» у значному обсязі не вистачає власних оборотних коштів. Знос основних фондів може незабаром перейти критичну межу і поставити підприємство перед проблемою виживання. Таким чином, поточний фінансовий стан підприємства таїть в собі різноманітні дії фінансових ризиків.

Результат фінансово-господарської діяльності хлібокомбінату у 2015 р. вийшов позитивним, тому потрапляє в область діагоналі – зону відмови від залучених ресурсів.

Така ситуація характерна для першого квадрата матриці стратегії забезпечення фінансової стійкості підприємства (рис. 3.2).

Дане положення носить назву «Батько сімейства». Темпи зростання обороту нижче за можливих. Існують резерви. Можливий перехід в квадрати 4, 2 і 7. Підприємство знаходиться на стадії «гальмування» розвитку фінансово-господарської діяльності. Оскільки підприємство знаходиться на стадії гальмування розвитку фінансово-господарської діяльності, то пріоритетною сферою такого розвитку, що забезпечує реалізацію фінансової стратегії є формування достатнього рівня фінансової безпеки підприємства.

	РФД « 0	РФД ≈ 0	РФД » 0
РГД » 0	Квадрат 1 «Батько сімейства»	Квадрат 4 «Рантьє»	Квадрат 6 «Материнське суспільство»
РГД ≈ 0	Квадрат 7 «Епізодичний дефіцит»	Квадрат 2 «Стійка рівновага»	Квадрат 5 «Атака»
РГД « 0	Квадрат 9 «Криза»	Квадрат 8 «Дилема»	Квадрат 3 «Нестійка рівновага»

Рис. 3.2. Матриця стратегії забезпечення фінансової стійкості ПАТ «Новоград-Волинський хлібокомбінат»

З метою поліпшення фінансового стану ПАТ «Новоград-Волинський хлібокомбінат», необхідно звернути увагу на управління дебіторською та кредиторською заборгованістю. Для виходу підприємства із квадрата 1 та переходу у позицію, наприклад, квадрат 2 «Стійка рівновага» або квадрат 4 «Рантьє» можна порекомендувати наступні заходи:

1. Подальше скорочення дебіторської заборгованості. З цією метою необхідно зробити наступне:

- жорсткіше контролювати стан розрахунків з покупцями за відстроченими (простроченими) заборгованостями;
- по можливості орієнтуватися на більше число покупців, щоб зменшити ризик несплати одним або декількома покупцями;
- стежити за співвідношенням дебіторської та кредиторської заборгованості, оскільки перевищення кредиторської заборгованості над дебіторською призводить до неплатоспроможності підприємства;

2. Збільшення власних засобів підприємства шляхом залучення інвестицій.

3. Переглянути структуру управління фінансами, що може дати більш ефективне використання грошових ресурсів.

4. Відновити основні засоби.

5. Планувати свою діяльність і одержувати від неї прибуток.

6. Звернути увагу на збільшення короткострокових зобов'язань, оскільки це може стати причиною зниження фінансування і надійності перед кредиторами, що може призвести до банкрутства.

Використання даної матриці дозволяє підприємству адекватно приймати рішення щодо комплексного використання всіх фінансових ресурсів, спрямованих на досягнення цілей фінансової стратегії. В межах запропонованої матриці можна розглядати проблему співвідношення цілей і ресурсів розвитку підприємства у динаміці, надаючи можливість формулювати фінансову стратегію, пріоритетні сфери розвитку, що забезпечують її реалізацію і модифікують фінансову стратегію у результаті зміни важливих параметрів функціонування підприємства.

Показник EVA є досить важливим в процесі пошуку напрямів забезпечення фінансової стійкості підприємства, оскільки, якщо EVA з року в рік росте, власник відчуває збільшення та примноження капіталу. Якщо темпи зростання EVA починають падати, то це повинно викликати неспокій у власника. Якщо ж EVA стала негативною, треба шукати шляхи виправлення ситуації.

Розраховані показники свідчать, що ПАТ “Новоград-Волинський хлібокомбінат” протягом 2012-2014 рр. у матриці фінансових стратегій займало лівий нижній квадрат, для якого є характерним руйнування вартості підприємства при наявності надлишку грошових коштів.

Разом із цим, 2013 р. характеризується зміною положення підприємства у матриці в лівий верхній квадрат, для якого є характерним помірний розвиток підприємства, що дає можливість підприємству нарощувати та підтримувати темпи зростання за рахунок власних ресурсів.

Отже, з позиції забезпечення фінансового розвитку підприємства найбільш бажаним є перехід у квадрат 4 згідно матриці фінансових стратегій Ж. Франсона та І. Романа, який характеризується зростанням обсягів виробництва продукції.

Виходячи з вищенаведеного ПАТ “Новоград-Волинський хлібокомбінат” можна рекомендувати стратегію поступового розвитку, яка характерна для більшості підприємств. Такий тип стратегії передбачає спрямування суб'єкта господарювання на поступове нарощення обсягів діяльності, зростання

прибутковості та покращення його основних фінансових і виробничо-економічних показників й характеристик, забезпечення стабільного фінансового стану.

<ol style="list-style-type: none"> 1. Використовувати надлишок коштів для прискореного зростання. 2. Реалізація нових проектів, покупка діючих підприємств. 3. Спрямувати надлишок коштів на виплату власникам. 	<p>Створення вартості $EVA > 0$</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Скоротити утримання із прибутку. 2. Залучити додатковий капітал: емісія акцій, отримання позик. 3. Знизити темп зростання.
<p>Надлишок грошових коштів $g < SGR$</p>		<p>Дефіцит грошових коштів $g > SGR$</p>
<ol style="list-style-type: none"> 1. Розподілити частину грошових коштів, решту спрямувати на підвищення рентабельності. 2. Переглянути структуру капіталу, домогтися зниження його вартості. 3. Якщо вжиті заходи не дають ефекту, вийти з бізнесу. 	<p>Руйнування вартості $EVA < 0$</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Змінити стратегію, провести реструктуризацію бізнесу. 2. Здійснити реінжиніринг всіх бізнес-процесів. 3. Якщо вжиті заходи не дають ефекту, вийти з бізнесу.

Рис. 3.3. Матриця фінансових стратегій і темп зростання ПАТ “Новоград-Волинський хлібокомбінат”

Фінансовий аспект такої стратегії полягає у:

- визначенні оптимального рівня співвідношення залучених і власних коштів для підтримки поточної платоспроможності підприємства на належному рівні;
- зростанні рівня рентабельності продукції за рахунок зниження її собівартості;
- збільшення обіговості обігових коштів тощо.

При впровадженні в роботу підприємства даної стратегії, можна скористатися, зокрема такими способами:

- обсяги упаковки продукції повинні бути змінені. Це може бути як збільшення її (покупець побачить якусь економію), так і навпаки, зменшення (товар буде купуватися покупцями значно частіше);
- посилення інтенсивності рекламування продукції за допомогою всіляких акцій, лотерей, дегустації, конкурсів та інше;
- гнучка цінова політика;

- найбільш активні продавці продукції підприємства повинні бути заохочені певними подарунками або грошима;
- якщо є можливість і певна причина, то можна впливати на конкурентів через місцеві органи влади.

У результаті аналізу фінансової стійкості ПАТ “Новоград-Волинський хлібокомбінат” було виявлено, що стійкість підприємства у 2015 р. була абсолютною, а протягом 2014 року відносилася до кризового стану. Водночас, також були виявлені негативні тенденції, що ведуть до подальшого ослаблення фінансової стійкості в майбутньому

Аналіз та управління дебіторською заборгованістю передбачає контроль за оборотністю коштів у розрахунках. Прискорення оборотності коштів в динаміці розглядається, як позитивна тенденція. Загальна схема контролю за дебіторською заборгованістю, як правило, включає в себе кілька етапів:

Таблиця 3.3

**Заходи, що спрямовані на підвищення фінансової стійкості
ПАТ “Новоград-Волинський хлібокомбінат”**

Заходи	Напрями
1. Посилення контролю та аналізу дебіторської заборгованості	Розробка ефективної методики надання комерційного кредиту замовникам та інкасації коштів
2. Факторингові операції	Прискорення оборотності та інкасації дебіторської заборгованості
3. Спонтанне фінансування	Стимулювання замовників до прискорення оплати наданих їм послуг, залучення нових клієнтів
4. Створення резерву сумнівних боргів	Попередження виникнення втрат у зв'язку з виникненням фінансових труднощів у клієнтів
5. Здійснення короткострокових фінансових вкладень за рахунок нерозподіленого прибутку	Отримання додаткового доходу

Етап 1. Задається критичний рівень дебіторської заборгованості; всі розрахункові документи, які відносяться до заборгованості, що перевищує критичний рівень, підпадають під перевірку в обов'язковому порядку.

Етап 2. Із розрахункових документів здійснюється контрольна вибірка.

Етап 3. Перевіряється реальність сум дебіторської заборгованості у відібраних документах. Зокрема можуть направлятися листи контрагентам з проханням підтвердити реальність проставленої в документі суми.

Однією з ключових проблем хлібокомбінату на сьогоднішній день є проблема дефіциту грошових коштів, тобто високоліквідних активів. Це обумовлено активним наданням комерційного кредиту клієнтам та відсутністю жорсткого контролю за інкасуванням наданих комерційних кредитів.

На підприємстві існують значні внутрішні резерви та механізми, що дозволяють управляти дебіторською заборгованістю більш ефективно і отримати додаткові обігові кошти. Щоб ефективно управляти дебіторською заборгованістю, підприємству необхідно виконувати наступні рекомендації:

- 1) контролювати стан розрахунків з клієнтами та своєчасно пред'являти позовні заяви;
- 2) орієнтуватися на якомога більшу кількість замовників з метою зменшення ризику несплати одним або кількома великими споживачами;
- 3) стежити за відповідністю кредиторської та дебіторської заборгованості.

Основними напрямками політики прискорення та підвищення ефективності розрахунків є використання факторингових операцій та спонтанного фінансування [22, с. 32; 31, с. 21].

Для реалізації факторингових операцій рекомендується передати банку-фактору дебіторську заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги клієнтів ПАТ “Новоград-Волинський хлібокомбінат”, представлених у табл. 3.4. Також необхідно переглянути максимальні терміни відстрочки платежів для цих клієнтів у бік збільшення щоб уникнути виникнення регресу.

Як видно з табл. 3.4 для передачі фактору були обрані найбільш крупні боржники ПАТ “Новоград-Волинський хлібокомбінат”, які в той же час є найбільш великими і постійними клієнтами.

Таблиця 3.4

Дебітори ПАТ “Новоград-Волинський хлібокомбінат”, рекомендовані для роботи через факторингову компанію

Дебітори	Сума дебіторської заборгованості, тис. грн.	Максимальний строк відтермінування платежу за договором, днів	Рекомендований строк відтермінування платежу, днів
Еко-Маркет	57,15	1	15
Фуршет	46,40	1	15
АТБ-маркет	44,86	1	15
Фора	54,42	1	15
Разом	202,81	X	X

У табл. 3.5 представлені умови надання факторингових послуг обслуговуючим банком для ПАТ “Новоград-Волинський хлібокомбінат”.

Таблиця 3.5

Тарифи банку на факторингове обслуговування

Послуга	Тариф
Факторингове фінансування, %	19
Управління дебіторською заборгованістю, %	0
Обробка документів, %	1,5

Передбачається, що у прогнозованому році відбудеться зростання обсягу продажів у розмірі 33% за рахунок розширення ринку збуту, залучення нових клієнтів на постійній основі та розширення асортименту продукції.

У табл. 3.6 розрахуємо ліміт фінансування, витрати і утворення додаткового доходу при використанні факторингу ПАТ “Новоград-Волинський хлібокомбінат” в прогнозованому періоді.

Як видно з табл. 3.6, річний дохід від використання факторингу за вирахуванням витрат на його здійснення складе 425,92 тис. грн., що підтверджує ефективність його застосування на досліджуваному підприємстві.

Порівнюємо показники дебіторської заборгованості після впровадження описаних заходів (табл. 3.7).

Як видно з табл. 3.7, завдяки застосуванню факторингу, середньорічна дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги зменшиться на

126,8 тис. грн., кількість оборотів, здійснюваних нею за рік збільшиться на 245,3, а період погашення скоротиться і складе 1 день.

Таблиця 3.6

Аналіз ефективності використання факторингу ПАТ “Новоград-Волинський хлібокомбінат” в прогнозованому періоді за обраною категорією дебіторів

Показник	Результат
Середньомісячний торговий оборот, тис. грн.	2297,29
Відстрочення платежу за договором надання послуг, днів	15
Загальний ліміт фінансування, тис. грн.	1148,64
Розмір фінансування, %	90
Факторингове фінансування, %	1,584
Комісія за факторингове фінансування, тис. грн.	245,63
Комісія за обробку документів, %	0,125
Комісія за обробку документів, тис. грн.	1,44
Загальні витрати на факторинг, тис. грн.	247,06
Рентабельність продажів, %	2,62
Коефіцієнт відношення валового прибутку до собівартості, %	0,23
Додатковий дохід за 15 днів, тис. грн.	17,50
Додатковий дохід за рік, тис. грн.	425,92

Отримані результати підтверджують ефективність застосування факторингу на ПАТ “Новоград-Волинський хлібокомбінат”.

Таблиця 3.7

Порівняння показників дебіторської заборгованості до та після впровадження факторингу

Показник	Величина показника до впровадження факторингу	Величина показника в прогнозованому періоді	Абсолютне відхилення
Виручка-нетто, тис. грн.	27460,8	36522,9	9062,1
Середньорічна дебіторська заборгованість, тис. грн.	226,4	99,6	-126,8
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги, оборотів	121,3	366,6	245,3
Період погашення дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги, днів	3,0	1,0	-2,0

Розв’язок завдання зниження дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги вимагає гнучкого поєднання як жорстких заходів щодо її

стягнення, так і методів стимулювання постійних клієнтів. На практиці для такого поєднання використовується метод спонтанного фінансування - надання знижок покупцям за скорочення термінів розрахунків.

Спонтанне фінансування є вигідним як для постачальника, так і для покупця. Більше того, воно дозволяє отримати деякі непрямі вигоди: поліпшується ліквідність балансу і всі фінансово-економічні показники ефективності роботи підприємства; формується позитивний імідж підприємства, що дбає про своїх клієнтів; спонтанне фінансування, як метод фінансового менеджменту, сприяє зниженню дебіторської заборгованості.

Висновки до розділу 3

Дослідження процесу удосконалення інструментарію фінансового менеджменту підприємства з метою забезпечення його фінансової стійкості дозволяє зробити наступні висновки.

1. Стратегічне управління фінансовою стійкістю повинно враховувати не тільки цілі фінансового менеджменту та тип фінансової політики, а й вид фінансової стійкості, який характерний для підприємства на даний момент часу. До напрямів забезпечення фінансової стійкості інструментами тактичного фінансового менеджменту відносять вибір цільової структури фінансування оборотних коштів, встановлення принципів оптимізації політики управління витратами (обґрунтованості, мінімізації, планування), який дозволяє уточнити заходи щодо досягнення цільової фінансової стійкості підприємств.

2. Визначення положення підприємства за допомогою матриці фінансових стратегій Ж. Франсона та І. Романа та матриці фінансових стратегій, що формується на основі EVA та внутрішнього і сталого темпів зростання підприємства ми дійшли до висновку, що хлібокомбінату можна рекомендувати стратегію поступового розвитку. Фінансовий аспект такої стратегії полягає у визначенні оптимального рівня співвідношення залучених і власних коштів, зростанні рівня рентабельності продукції за рахунок зниження її собівартості,

збільшення обіговості обігових коштів тощо. Крім того, в роботі запропоновано поповнення власних оборотних коштів шляхом зменшення дебіторської заборгованості за продукцію через використання факторингу та спонтанного фінансування. Метод спонтанного фінансування рекомендовано застосувати до клієнтів з порівняно невеликою дебіторською заборгованістю. Це також буде для хлібокомбінату одним із способів залучення клієнтів для роботи на постійній основі.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано шляхи вирішення проблем забезпечення фінансової стійкості підприємства інструментами фінансового менеджменту. Результати проведеного дослідження дозволили зробити ряд висновків.

1. Проведене дослідження щодо сутності фінансової стійкості підприємства показало, що на сьогодні не існує єдиного підходу щодо змісту даної категорії. На нашу думку, поняття «фінансова стійкість підприємства» може трактуватися у вузькому сенсі як характеристика фінансового стану підприємства, що відображає його успішне функціонування; і в широкому - як здатність зберігати рівновагу активів і пасивів шляхом формування структури капіталу, що дозволяє фінансувати зобов'язання, здійснювати інвестиційні проекти в умовах дії внутрішніх і зовнішніх факторів.

2. Запропоновано класифікацію факторів фінансової стійкості підприємства, що відрізняється від традиційно застосовуваних введенням критерію керованості факторами фінансової стійкості інструментами фінансового менеджменту, відповідно до якого виявлені не керовані підприємством зовнішні фактори (інфляція, коливання валютних курсів, податкова система, політика держави, місткість ринку, конкурентне середовище в галузі, попит на продукцію, економічна стабільність), частково керовані (вимоги кредиторів, банкрутство боржників, промислова політика регіону) і керовані внутрішні фактори (структура активів і капіталу, ціна капіталу, рівень використання основних засобів, інвестиції, конкурентоспроможність продукції, зовнішньоекономічна діяльність, питома вага дебіторської та кредиторської заборгованості, величина і структура витрат підприємства, рівень запасів і готової продукції, збалансованість грошових потоків, політика управління оборотними активами).

3. Розроблені концептуальні основи управління фінансовою стійкістю підприємства, які визначають об'єкт і суб'єкт управління, його мету, завдання, функції та принципи з урахуванням впливу внутрішніх і зовнішніх факторів, а також критерії ефективності управління, дозволять більш послідовно й системно

вирішувати проблему підвищення ефективності управління цією стороною фінансового становища в процесі реалізації виробничих, інвестиційних, фінансових стратегій розвитку в довгостроковій перспективі в ринкових умовах господарювання.

4. Проаналізувавши джерела формування капіталу ПАТ “Новоград-Волинський хлібозавод” та напрями його розміщення можна зробити висновок, що загальна величина капіталу підприємства протягом всього періоду, що аналізується має тенденцію до зростання у 2015 р. проти 2013 р. на 3718,0 тис. грн., хоча у 2014 р. помітне зменшення величини загального капіталу на 214,0 тис. грн. проти 2013 р. Таке зростання протягом аналізованого періоду відбувалося головним чином за рахунок значного збільшення власного капіталу, що випереджало зростання позикових коштів: у 2015 р. порівняно з 2013 р. власний капітал зріс на 3359,0 тис. грн. (43,9%), у 2014 р. порівняно з 2013 р. зменшився на 353,0 тис. грн. (4,6%), у 2015 р. спостерігається зростання на 3712,0 тис. грн. (50,8%) проти попереднього року.

5. Найбільшу питому вагу у структурі власного капіталу підприємства у 2013-2015 рр. займає нерозподілений прибуток, частка якого коливається аналогічно до динаміки обсягів і становить 86,9%, 86,3% та 90,0% відповідно, зважаючи на незмінні обсяги інших складових власного капіталу. У структурі позикового капіталу, найбільша питома вага припадає в 2013-2015 рр. на поточні зобов'язання і забезпечення. Крім того, протягом аналізованого періоду спостерігається зростання їх питомої ваги з 89% до 100%. Найменша частка серед всіх зобов'язань підприємства припадає на поточне забезпечення та інші поточні зобов'язання. При цьому спостерігається тенденція до зростання частки цих складових поточних зобов'язань і забезпечень. Так, якщо в 2013 році на поточне забезпечення припадало 1,2%, то в 2015 році – 13,1%. Інші поточні зобов'язання склали в 2013 році 1,6%, то в 2015 році – 7,3%.

6. Станом на кінець 2015 р. підприємство володіло оборотними активами в розмірі 7417,0 тис. грн. Порівняно з 2013 р. їх сума зросла на 64,5%. Водночас, порівняно з 2013 р. констатовано зниження оборотних активів в 2014 р. на 448,0

тис. грн. Разом із цим у 2015 р. спостерігається деяке зростання обсягів оборотних засобів на підприємстві на 82,7% проти попереднього року. На негативну динаміку оборотних активів у 2014 р. в порівнянні з 2013 р. вплинуло зниження обсягів грошових коштів та їх еквівалентів на 1685,0 тис. грн., що свідчить про зниження ліквідності підприємства.

7. Простежується зростання у 2015 р. чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) на 21387,0 тис. грн. або на 55,9% порівняно з 2013 р., що відбулося за рахунок зростання у 2013-2015 рр. випуску та реалізації продукції. Відповідно збільшилась собівартість продукції на 13809,0 тис. грн. або на 53,4%. Валовий прибуток від реалізації продукції зріс у 2015 р. порівняно з 2013 р. на 7578,0 тис. грн. або на 61,0%, що пояснюється більшими темпами зростання чистого доходу від реалізації продукції в порівнянні з темпами зростання собівартості продукції. Відбулось зростання величини отриманого чистого прибутку протягом 2013-2015 рр. на 2564,0 тис. грн. або на 178,2%. Хоча спостерігалось скорочення його обсягів в 2014 році на 450,6%.

8. Спостерігаємо рентабельну діяльність підприємства протягом усього періоду 2013-2015 рр. При цьому, у 2015 р. спостерігається значне покращання показників рентабельності проти 2014 р., у якому спостерігається значне зниження рентабельності за всіма її показниками (крім рентабельності необоротних активів) у зв'язку із зниженням обсягів чистого прибутку підприємства. Наведені дані свідчать про поліпшення у 2015 р. ефективності операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства.

9. Стратегічне управління фінансовою стійкістю повинно враховувати не тільки цілі фінансового менеджменту та тип фінансової політики, а й вид фінансової стійкості, який характерний для підприємства на даний момент часу. До напрямів забезпечення фінансової стійкості інструментами тактичного фінансового менеджменту відносять вибір цільової структури фінансування оборотних коштів, встановлення принципів оптимізації політики управління витратами (обґрунтованості, мінімізації, планування), який дозволяє уточнити заходи щодо досягнення цільової фінансової стійкості підприємств.

10. Визначення положення підприємства за допомогою матриці фінансових стратегій Ж. Франсона та І. Романа та матриці фінансових стратегій, що формується на основі EVA та внутрішнього і сталого темпів зростання підприємства ми дійшли до висновку, що хлібокомбінату можна рекомендувати стратегію поступового розвитку. Фінансовий аспект такої стратегії полягає у визначенні оптимального рівня співвідношення залучених і власних коштів, зростанні рівня рентабельності продукції за рахунок зниження її собівартості, збільшення обіговості обігових коштів тощо.

11. Метод спонтанного фінансування рекомендовано застосувати до клієнтів з порівняно невеликою дебіторською заборгованістю. Реалізація продукції цим клієнтам носить періодичний, нерегулярний характер, отже, найкращим стимулюючим фактором для прискорення розрахунків для них буде надання знижок за оплату рахунків до настання критичного терміну. Це також буде для хлібокомбінату одним із способів залучення клієнтів для роботи на постійній основі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрютинa М.С. Оценка финансовой устойчивости и платежеспособности российских компаний / М. С. Абрютинa // Финансовый менеджмент. – 2006. – № 6. – С. 28-34.
2. Абрютинa М.С., Грачѐв А.В. Анализ финансово-экономической деятельности предприятия: Учеб.-практ. пособие. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Изд-во «Дело и Сервис». – 2011. – 172 с.
3. Алябьева В. А. Факторы и пути повышения финансовой устойчивости / В. А. Алябьева. – [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://library.krasu.ru/ft/ft/b72/0227142/pdf/13/26b.pdf>.
4. Антикризисное управление / рук. авт. колл, проф. И. К. Ларионов. – [6-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Дашков и К, 2009. – 292 с.
5. Артеменко В.Г. Финансовый анализ: Учеб. Пособие / В.Г. Артеменко, М.В. Беллендир. – 2-е изд. перераб. и доп. – М.: Изд-во «Дело и Сервис», 2012. – 365 с.
6. Базилінська О. Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика: Навчально-методичний посібник / О.Я. Базилінська. – К.: 2009. – 328 с.
7. Баканов М.И. Теория экономического анализа / М.И. Баканов, А.Д. Шеремет. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 218 с.
8. Балабанова Л.В. Стратегічне маркетингове управління конкурентоспроможністю підприємств: [Текст]: [навч. посібник] / Л.В. Балабанова, В.В. Холод. – К.: ВД «Професіонал», 2006. – 448 с.
9. Билык М. Анализ финансовой стабильности и устойчивости предприятия / М. Билык // Справочник экономиста. – 2004. – № 1. – С. 53-59.
10. Білик М.Д. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / М.Д. Білик, О.В. Павловська, Н.М. Притуляк, Н.Ю. Невмежицька. – К. : Вид-во КНЕУ, 2005. – 592 с.
11. Бланк И.А. Словарь-справочник финансового менеджера. – К.: «Ника-Центр», 2002. – 480 с.
12. Бланк И.А. Финансовая стратегия предприятия / И. А. Бланк. – К. : Эльга, Ника-Центр, 2004. – 720 с.

13. Бочаров В.В. Финансовый анализ.: Учеб. Пособие / В.В. Бочаров. – СПб.: Питер, 2004. – 240 с.
14. Варналій З.С. Проблеми забезпечення фінансової стійкості суб'єктів малого та середнього бізнесу [Електронний ресурс] / З. С. Варналій. – Режим доступу : www.ua.org.ua/brochure/2009/001/000.htm.
15. Василенко В. А. Стратегия упреждения как инструмент устойчивого развития предприятий / В. А. Василенко // Культура народов Причерноморья. – Симферополь: Крымский научный центр НАН Украины и МОН Украины, 2006. – № 77. – С. 245–251.
16. Василенко В.А. Менеджмент устойчивого развития предприятий рекреационной сферы: монография / Под ред. Василенко В.А. – Симферополь : Кримнавчпеддержав, 2008, – 356 с.
17. Власова Н. О. Формування оптимальної структури капіталу в підприємствах роздрібної торгівлі: монографія / Н. О. Власова, Л. І. Безгінова. – Харків : ХДУХТ, 2006. – 160 с.
18. Выборова Е. Н. Диагностика финансовой устойчивости рынков хозяйствования / Е. Н. Выборова // Аудитор. – 2002. – № 12. – С. 37-39.
19. Гадзевич О. І. Основи економічного аналізу і діагностики фінансово-господарської діяльності підприємств / О. І. Гадзевич. – К. : Кондор, 2004. – 180 с.
20. Гайдар С. М. Коефіцієнтний підхід до оцінки фінансової стійкості підприємств торгівлі / С. М. Гайдар // Торговля і ринок : зб. наук. праць. - 2009. - №27. - С. 443-449.
21. Гершун А.М. Анализ внешней среды бизнеса. [Электронный ресурс]. – Доступный с http://www.cfin.ru/management/strategy/plan/t_e_m_p_l_e_s.shtml.
22. Голикова Е.И. Факторинг. Актуальные вопросы права, учета и налогообложения: учебное пособие / Е.И. Голикова. – М.: Вершина, 2011. – 240 с.

23. Грачев А.В. Финансовая устойчивость предприятия: анализ, оценка и управление в рыночной экономике : научное издание / А. В. Грачев – М. : Дело и Сервис, 2006. – 544 с.
24. Гринкевич С.С. Економічні основи стратегічного управління фінансовою стійкістю підприємства в умовах ринкових перетворень /С.С. Гринкевич// Науковий вісник НЛТУ України. – 2008, вип. 18.5 – С. 110-114.
25. Гуменюк В. В. Фінансове забезпечення суб`єктів господарювання туристичної галузі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / В. В. Гуменюк. – Тернопіль, 2007. – 20 с.
26. Дафт Р.Л. Менеджмент / Р.Л. Дафт. – СПб: Питер, 2010. – 832 с.
27. Деева Н. М. Фінансовий аналіз / Н. М. Деева, О. І. Дедіков. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 328 с.
28. Догиль Л. Ф. Хозяйственный риск и финансовая устойчивость предприятий АПК: методологические и практические аспекты / Л. Ф.Догиль. – Минск : БГЭУ, 2009. – 239 с.
29. Докієнко Л.М. Удосконалення процесу управління фінансовою стійкістю підприємств промисловості як необхідна передумова підвищення їх конкурентоздатності / Л.М. Докієнко // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Зб. наук. праць. – 2004. – Вип. 4 (28). – С. 76-90.
30. Друри К. Производственный и управленческий учет / К. Друри. – М.: ЮНИТИ, 2010. – 476 с.
31. Ивасенко, А.Г. Факторинг: учебное пособие / А.Г. Ивасенко, Я.И. Никонова. – М.: КноРус, 2011. – 224 с.
32. Ізмайлова К.В. Фінансовий аналіз: Навч. Посібник / К.В. Ізмайлова. – К.: МАУП, 2005. – 152 с.
33. Кизим М.О. Оцінка і діагностика фінансової стійкості підприємства: Монографія / Кизим М.О., Забродський В.А., Зінченко В.А., Копчак Ю.С. – Х.: Вид. дім «ІНЖЕК», 2003. – 144 с.

34. Квасовський О. Аналіз практики використання зарубіжних методик (моделей) прогнозування ймовірності банкрутства підприємств / Г.Островська, О.Квасовський // Галицький економічний вісник. – 2011. – №2(31). – С. 99-111.
35. Кнейслер О.В. Фінансове адміністрування і менеджмент у системі управління фінансами суб'єктів господарювання / О.В. Кнейслер, Н.І. Налукова // Наукові записки національного університету «Острозька академія». – 2013. – Вип. 24. – С. 169-173.
36. Ковалёв В.В. Финансовый анализ: методы и процедуры / В.В. Ковалёв. – М.: Финансы и статистика, 2007. – 560 с.
37. Коломієць Н.І. Економічні та організаційно-правові механізми запобігання банкрутству підприємницьких структур : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.01 «Економіка, організація та управління підприємствами» / Н. І. Коломієць. – Л., 2006. – 17с.
38. Колпаков В. Концептуальные основы стратегии управления / В. Колпаков // Менеджмент и менеджер. – 2004. – № 5. – С. 38-44.
39. Кондратьев О.В. Фінансова стійкість підприємства та її забезпечення : дис. ... канд. екон. наук : 08.04.01 / О. В. Кондратьев. – К. : 1997. – 163 с.
40. Конопляник Т.М. Управление устойчивостью хозяйственных систем / Т.М. Конопляник. – СПб.: ИРЭ РАН, 2007. – 269 с.
41. Копачева Е. И. Современные подходы к оценке финансовой устойчивости рекреационного предприятия // Финансовое обеспечение социально-экономического региона : монография / [Г. Г. Ермоленко, М. С. Абибуллаев, Г. Д. Боднер и др.] ; под ред. Г. Г. Ермоленко, М. Ю. КуССого. – Симферополь : ТНУ имени В. И. Вернадского, 2012. – С. 279-302.
42. Копачова К.І. Аналіз чинників, що впливають на фінансову стійкість санаторно-курортних і туристських підприємств Автономної Республіки Крим / Г.Г. Єрмоленко, К.І. Копачова // Економіка: проблеми теорії та практики. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2009. – Випуск 257: В7т. – Т.ІІ. – С. 416-420.
43. Коробов М.Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств / М.Я. Коробов. – К.: Знання, 2000. – 378 с.

44. Костецкий В. Сутнісно-теоретичні підходи до визначення фінансового забезпечення діяльності підприємства / Костецкий В. // Галицький економічний вісник. – 2010. – №4(29). – С. 135-145.
45. Костирко Л.А. Діагностика фінансово-економічної стійкості підприємства: Монографія / Л.А. Костирко. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Х.: Фактор, 2008. – 336 с.
46. Кочетков В. М. Забезпечення фінансової стійкості сучасного комерційного банку: теоретико-методологічні аспекти : монографія / В. М. Кочетков. – К. : КНЕУ, 2002. – 256 с.
47. Крамин Т. В. Финансовая устойчивость предприятий в условиях перехода к рыночной экономике / Т. В. Крамин. – Казань : «Татлимат», 2011. – 124 с.
48. Кривицька О.Р. Планування прибутку підприємства при визначенні стратегії його розвитку / О.Р. Кривицька // Фінанси України. – 2005. – № 3. – С. 138-143.
49. Ліготенко Л.О. Антикризове управління підприємством: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій: Монографія / Л.О. Ліготенко. – К.: Київськ. нац. торг.-екон. ун-т, 2001. – 580 с.
50. Лобанова Е.Н. и др. Финансовое обоснование стратегических решений в российских корпорациях / Е.Н. Лобанова. – М.: Дело, 2013. – 520 с.
51. Лукасевич И.Я. Финансовый менеджмент: учебник / И.Я. Лукасевич. – М.: Эксмо, 2007. – 768 с.
52. Любушин Н.П. Анализ методов и моделей оценки финансовой устойчивости организаций / Любушин Н.П., Бабичева Н.Э., Галушкина А.И., Козлова Л.В. // Экономический анализ: теория и практика. 2010. №1 (166). - С. 3-11.
53. Макарьева В.И. Анализ хозяйственной деятельности организации / Макарьева В.И., Андреева Л.В. – М.: Финансы и статистика, 2004. – 262 с.
54. Мамонтова Н.А. Фінансова стійкість акціонерних підприємств і методи її забезпечення: Автореф. дис. ... канд. екон. наук / Ін-т. економ. прогнозув. НАН України. – К., 2001. – 160 с.

55. Матейко С. В. Класифікація факторів впливу на фінансово-економічний стан підприємств / С. В. Матейко // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2004. – № 3. – С. 133-137.
56. Мельник В. І. Основні аспекти використання сучасної концепції стратегічного управління фінансовою діяльністю підприємства / В. І. Мельник // Економіка розвитку. – 2004. – №3 (31). – С.104-106.
57. Мізюк Б. М. Стратегічне управління / Б. М. Мізюк. – [2-ге вид., переробл. і доповн.]. – Львів : Магнолія плюс, 2006. – 392 с.
58. Міщенко А. П. Стратегічне управління / А. П. Міщенко. – К. : «Центр навчальної літератури», 2004. – 336 с.
59. Муза И.М. Проблеми розвитку фінансової стійкості підприємства в сучасній економіці / И.М. Муза [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rusnauka.com>.
60. Наливайко А.П. Теорія стратегії підприємства. Сучасний етап та напрямки розвитку [Текст]: [моногр.] / А.П. Наливайко. – К.: КНЕУ, 2012. – 227 с.
61. Немцов В. Д. Стратегічний менеджмент / В. Д. Немцов, Л. С. Довгань. – К. : ТОВ «УВПК «ЕксОб», 2011. – 560 с.
62. Ніпіаліді О.Ю. Фінанси підприємств: Навч. посіб. / О. Ю. Ніпіаліді, Н. І. Карпишин. – Тернопіль: Економічна думка, 2009. – 232 с.
63. Оспіщев В.І. Класифікація чинників впливу на фінансову стійкість підприємств / В.І. Оспіщев, І.В. Нагорна // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі і послуг : зб. наук. праць. / редкол.: О.І. Черевко (відпов. ред.) та ін. – Харків : Вид-во Харків. ДУ харчування та торгівлі. – 2009. – Вип. 2(10). – 694. – С. 218-223.
64. Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації / затвердженого наказом Міністерства фінансів України та Фонду державного майна України від 26.01.2001 N 49/121 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
65. Приходько Е.А. Краткосрочная финансовая политика / Е.А. Приходько. – М.: Изд-во ИНФРА-М, 2013. – 332 с.

- 66.Прісняков В.Ф. Порівняння фінансово-економічної стійкості ринкової і планової економіки / В.Ф. Прісняков // Фінанси України. – 2006. – № 10. – С. 49-54.
- 67.Ракитская О.П. Финансовый анализ / О.П. Ракитская. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 360 с.
- 68.Рид С. Финансовый директор как интегратор бизнеса / С. Рид. – М.: Изд-во: Альпина Паблишер, 2012. – 397 с.
- 69.Родионова В. М. Финансовая устойчивость предприятия в условиях инфляции / В. М. Родионова, М. А. Федотова. – М. : Перспектива. – 2005. – 327 с.
- 70.Рубин Ю.Б. Инвестиционно-финансовый портфель / Рубин Ю.Б., Солдаткин В.И. – М: «СОМИНТЭК», 2009. – 397 с.
- 71.Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия / Г.В. Савицкая. – Минск: Перспектива, 2005. – 498 с.
- 72.Савчук В. П. Стратегические принципы бюджетирования // В. П. Савчук // Финансовый директор. – 2004. – № 9. – С. 5-11.
- 73.Самсонова К.В. Фактори впливу на фінансову стійкість підприємства / К.В. Самсонова // Збірник наукових праць Кіровоградського національного технічного університету. – 2013. – №4. – С. 125-134.
- 74.Сахарова И. В. Нормативная модель рейтинговой оценки устойчивости предприятий. Теория и практика эффективного функционирования российских предприятий / И. В.Сахарова. – М. : ЦЭМИ РАН, 2005. – 192 с.
- 75.Селезнева Н.Н. Финансовый анализ. Управление финансами / Н.Н. Селезнева, А.Ф. Ионова. – М.: ЮНИТИ, 2011. – 639 с.
- 76.Стефанів І.Ф. Часовий аспект у процесі управління фінансовим станом підприємства / Стефанів І.Ф., Дмитрів Д.В. // Зб. наук. праць каф. екон. аналізу. – Тернопіль: Економічна думка, 2004. – Вип. 13. – С.116-119.
- 77.Томпсон А.А. Стратегический менеджмент: Искусство разработки и реализации стратегии [Текст] / А.А. Томпсон, А.Дж. Стринкленд: пер. с англ. – М.: Банки и биржи, 2008. – 576 с.

78. Федотова М.А. Финансовая устойчивость предприятия в условиях инфляции / Федотова М.А., Родионова В.М. – М.: Перспектива, 2008. – 98 с.
79. Філімоненков О.С. Фінанси підприємства: Навч. посібник / Філімоненков О.С. – К.: Вид-во «Ніка-Центр», 2002. – 359 с.
80. Фоломьев А.Н. Устойчивость предприятий в рыночном хозяйстве / А.Н. Фоломьев // Экономика и организация рыночного хозяйства. – М.: Прогресс, 2014. – 245 с.
81. Хасси Д. Стратегия и планирование / Д.Хасси: пер. с англ.; под ред. Л.А. Трофимовой. – СПб.: Питер, 2001. – 384 с.
82. Хеддервик К. Финансовый и экономический анализ деятельности предприятий / Пер. с англ. Д.П. Лукичева и А.О. Лукичевой; Под ред. Ю.Н. Воропаева. – М.: Финансы и статистика, 2006. – 192 с.
83. Цал-Цалко Ю.С. Фінансова звітність підприємства та її аналіз: Навч. посібник Ю.С. Цал-Цалко. – К.: ЦУЛ, 2002. – 359 с.
84. Цал-Цалко Ю.С. Фінансовий аналіз. Підручник / Ю.С. Цал-Цалко – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 566 с.
85. Шеремет А.Д., Сайфулин Р.С. Финансы предприятий / А.Д. Шеремет. – М.: ИНФРА-М, 2004. – 343 с.
86. Щербаков В.А. Краткосрочная финансовая политика / В.А. Щербаков. – М.: Изд-во: КноРУС, 2012. – 272 с.
87. Яловий Г.К. Концептуальні підходи до визначення фінансової стійкості підприємства / Г.К. Яловий, Н.П. Бакеренко // Науковий вісник НЛТУ України. – 2008, вип. 18.5 – С. 115-124.
88. Ячменева В. М. Концепция экономической устойчивости предприятий / В. М. Ячменева // Культура народов Причерноморья. – Симферополь: Крымский научный центр НАН Украины и МОН Украины, 2005. – № 74. – Т.1. – С. 94-97.
89. Schinasi G.J. Safeguarding financial stability: theory and practice / G.J. Schinasi. – Washington, D.C.: International Monetary Fund, 2005. 60.

90. Mishkin F.S. Global Financial Instability: Framework, Events, Issues [Electronic resource] / F.S. Mishkin // Journal of Economic Perspectives. – 2012. – № 4. – Mode of access: <http://www.cepr.org/gei/6rep2.htm>.